

Saša Vuga

KAJ SKRIVA TIMOŠENKOV CEKAR

(odlomek)

Tih dežek je rdeče zleščil pike poljskih rož.

Dan se je razpel kot sinjkast, krog melišč rumenkast šotor, zvrhan ščebetanja ptic – Lucijo je obšla potreba po prijateljskem obiskovanju. Snela je klobuček s klina. Snela palico elisabeth. Nevoljno snela prašni koledar z *Rodovnikom narodno zavedne rodovine Rev, odkar se ve do zdaj*. Počasi šla navzdol tik žive mejice iz trnja Kristusove krone: Soča je zapljuskala. Se vračala kot valovanje žita v vetru. Mirno mrla v breg.

Z udrtih streh je škripalo po siromaščini.

»Mineva dan: Vse manj mi ga ostaja. Kje je Ficarotta?«

»V lopi, pri mehanizaciji – krpa dno na samokolnici.«

»Bo naše novo, Nina, manj staró, ko mene več ne bo?«

Kvartir v cimborah, v orehah, plesnjava brlôžina, je še trpel črvivi postelji, kos mize vmes, *Jezusa vrh Oljske gôre*, okenske zastorčke na žeblih, omaro, ta se je hrešče odprla, če je Ficarotta zjutraj krehnil – Svjatopolkovna je z moževim dobrotnim privoljenjem strgala Gregoria Scarpo izpod stekelca: Previdno, ko da ga boli. Ga ujcala v dlaneh. Zalivala s spominjanjem – ga v sunku obrnila pod obalten par kot maskara pokrpanih Giuseppovih volnenk. In Ficarotto s cigareto kraj čeljusti, čedno neobritih, s filmsko privzdignjenim ovratnikom, zarinila pod shiran češnjev cvet v cinasti, položeni okvir.

Spod svečnika ju je kot v majhni krsti vlekel na uho.

»Sem vrč, ki mu je, hočeš, nočeš – čas razžrl dno!«

Nina je z golobje oblimi očmi prijazno, vdano kimala:

»Še trni z grma iščejo v nesrečnih dneh oporo.«

»Pravite pri vas. Tu, tok, tok – na lepem čutim plitvo notri vztrajno, majceno zamiranje: Ko da z robid kraj Soče že vohlja Škripajzelj! Niti z Bogom ne s človekom nam ne gre več v stik. Stokam pri mesarju: Prosim, brez kosti. Zrentači skozme: Polž je brez kosti! Povem pri zelenjadarju: Solata, Čargo – tc, ni lepa, nak. Možiceljček zapiska iz uvelih brk: Saj tudi vi, tovarišica, niste! Policaj Fanfara dela s Fikežem večerne preiskave, kod visi pod streho več kot pet klobas. Upognjeni Matija ropota, kako nepopravljivo se prepiram z belim kruhom: Iz Lenina da kanim narediti pijanca – nesramno vneto brišem s posebrenih kipcev prah, pa mu glineni nos voščeno vijoličasto rdi! Gre sadrasti France Prešeren. Kalinov zlati Stalin gre. Gredó po utečeni poti krste, venci – ko pošlje lesarska delavnica *Peteroboj* iz Senozeč primer otroške rakevce s podobo Boška Buhe na pokrovu, pa ne gre.«

Dan se je ohlapno zlival. Mešal. Menjal Soči barvo.

»Kaj smo? Kaj – samo za hip ožarjene podobice temè?«

Previdno kot po rakvi je z dvorišča tolklo kládivo.

»Začetek, konec nas – vsegà, odkod? No, ti, odkod?«

Nina je, s postarano dlanjo v laseh, tjavdan skomigala.

»Iz tedna v mesec mi ta zgubana telesna skorjica postaja kot odveč – umirati moram začeti. Popek brž požene cvet, je že jesen. Odšlo bo, Nina, kar so kdaj sosedje mislili, da sem: Bitje, ki ni rado v breme – sebi pravzaprav najmanj! Pa ker bo šlo samo naprej, nikdàr narobe: Kaj je smrt? Me ni zanimalo. Je kaj po smrti? Tudi ne. Bodo v ta spanec, krog božiča vsaj, spod mesečine prikapljale sanje? Koliko je teh tako imenovanih belih dni do – komaj sem odprla veke, delam vaje za pripiranje. Ta čudni svet, celo na to, da kdaj odideš, moraš čakati! Ko me bo mrak otel, bom pokleknla h grobu: Mama, tu Cebiba – prišla sem se vrniti! Oj, bom ležala, butarica krščenih koščic, pri Svetem Mavru! Je že Gregorčič hrepenel spod vinskih trt: *Kako se bo mirno tam spalo na gričku zelenem ob Soči, nam mrtvim živó šumljajoči.*«

»Misli je na Sveti Lovrenc, ne na Sveti Maver.«

»Jah – ti že veš, na kaj je kdaj Gregorčič mislil!«

Spred okna v kuhinjo so kimalo slabotne sončnice.

V škripávi cvilež samokolnice je predirljivo zbodla pesemca – ko da se z Jezusa vrh *Oljske gòre* dere palček, okajen, zadirčen, z brado na korajžo:

»Mama, mi voio un marito
che lo gabi drito
come un stangulin!«¹

Lucija je razdraženo posopla. Palico zgrabila oberoč:

»Packarija! Noter pridi, če si upaš! Tu sta dve gospe!«

Nina je zardela v smeh. Vstala k oknu. Ga tesno zaprla.

»Ta neslani! Ficarotta – ta! Se dela norca na glavnik?«

»Ah, ne, Lucija: Papagaj Solsticij, o prepihu ponori.«

V kotu je poskakovala gajbica pod krpo na rumene križe. Mojster za odpustke je razsajal, klel. S kljunom trgal v kitajski horoskop. Krempljino kazal izza žbic. Padal na hrbèt. Grleno žugal – Svjatopolkovna je z nohtom trkala po kletki. Žvižgala uspavanko *Zli Čečenec skrit grozeče*. Papagaja ljubkovalno v ruščini pomi-lovala. Ga zadelala z umazano ponjavo:

»Mili, spi – Solstiček. Le o vetru podivja v vihar.«

»Kar je najino, bo vaše, sta se sračila z balkona!«

»Vsak ima vsegà preveč. Nihče ga noče – še Pištola ne.«

»Preklinja huje kot Sovdat! Se je v ciparni šolal?«

Svjatopolkovna je vztrajala, da je Solsticij zračen kot metulj v brezju. Ficarotta ga pospešeno mojstri v naprednosti: Na zvočnem tedniku bo pel *Kalinko*. Po gotovem ploskanju pa *Fischia il vento*.² Zakaj s tako imenovano nrávnostjo tam zunaj ni mineštre. Vse gre na kvantico, na greh mesa. Zavednost peša – tudi v cerkvi. Živalček je na primer mastne groše žel pred salezijansko bratovščino v San Donà di Piave. V Gorici, pred škofijo pa, na mäh: Burja je snega naphala skoz kostanjev drevored. Ponižala Solsticija v občutljivega, čemernege, premraženega strica – o prepihu zakriči.

¹ Mama, hočem moža, ki ga imej ravnega ko drogec.

² Veter brije.

Lucija je potresla češnje kraj klobučka. Vzdihnila:

»Obljubljajo kokoš od Urljutjúpa – pride papagaj.«

Zbadljiva jutranja svetloba s Soče je belila strop.

»Na štiri, Nina, bolj brljavkaste oči: Kako ti gre?«

»Previdno – zadovoljna sem.«

»Kot miza tu: Pod streho sem, čeprav me gloje črv?«

Sivkastih, smehljivih vek je Nina tiho zamrmrala:

»Saj – saj se razumeva s to mojo srečo v nesreči.«

S palico prek nog, zravnano trdna na majavem stolu, s srebrastim odbleskom v brazdicah krog ust, se je Lucija zamaknila v oreh – k oknu je štrlela veja, grčasta, obsekana, kot žive vislice, pobrizgana z lišajem:

»Prašček iz krdela svetega Antona. Onegá, z mlahavostjo nabit. Z vozniško čepico na obrveh lep kot komisar. One, Gregorio Scarpa – Bog že ve, zakaj ga je tam daleč doli k sebi vzel. Spodobno je, če mu kraj misli kdo prižge krog vseh svetih svečo. Ficarotta, zvit kot presta, pa natanko ve, na kaj sestradani lisjak preži v vinogradu: Na škorce, miši, kose – kvečjemu za nauk v basni kdaj na kislo grozdje. Potegni črto v pesek: Ficarotta te je za ščepèc bolj vreden! Vem, Gospod vam je podaril dvoje, troje srčnih ognjev. Pri četrtem že plamenček plitvo trepetá – poslušáš, hej? Vrnila si se z onega sveta, se večkrat vprašam: Mar je prej nisem poznala? Jo le zdaj tako zanič poznam?«

Svjatopolkovna je zmignila. Pripirala drugam oči:

»Ah, kjantarica, zvrhana z zdravilom hkrati, s trupom. Čeprav mu nič ne gre v nič, nima nič. Po kotlu za občinske reveže je sred noči zarezgetal: Pa če je beg sramoten, ženska – ni koristen? Zato nazaj, k Idriji brz, k Soči! Če pohodiva ta zadnji list, ne bo nikjer več niti figovega drevca, kamor bi se kdaj lahko obesila! Včasih zoprn, da se težko prenašam – včasih spet, kot pravimo Poltávci, ga prebliska *dar solza*: Pa se kot ploha ropotavo stoči v jok.«

Lucija je za hip držala dih. Vznemirjeno prikimala:

»Pri priči proč od moškega, ki kdaj ne joče!«

»Tolikanj je tjavendánski. Misliš, da bo šlo?«

»Ker ne verjameš v Boga: Poklekni! Vprašaj!«

»Hja, da se zapleteva ob enem izmed kotlov siromakov Bogu za hrbtòm v Italiji – to se le nama kdaj lahko zgodi.«

»*Iddio li fa e gli accoppia*³ Kaj bo Ficarotta zdaj?«

»Nekakšen tajnik za Pištolo ve mednarodne zadeve.«

Kot suktno v burji je Lucijo sprepelilo v zrak:

»Me je zadelo vse, kar človek še lahko prenese?«

Vejo zunaj je zelenkasto pozlátíl klic sinic.

Prav, je rekla, ko da se bo vzdignila, odšla – prav.

»Končajva to, pod okupatorjem ne vem čemú začeto reč!«

Zrak je, belkasto razžarjen, sekal sence v zid.

Prek odrgnin vrh škatle s svinčniki je plaval črnook labod. Pisálo je *OTHEL* 89. V zglodanem, srebrnem robu pa *cacion Alema, Kiel* – Svjatopolkovna je na skrivaj otrsela prah z marogaste lepenke z rodoslovno lipo.

V lopi je cigólala, ko da jo drejo, samokolnica.

»O, staroslavni kralji, sva vzdrhtevali sred vojnih ur: Ob sanjah strun so zidali požgana mesta! Sladke slikice naivnih – kdo je usul ta kup gnoja neumnosti,

³ Bog jih ustvari in združi.

sovraštva, hudobije k Soči? Čakam, da bo mimo dvajset let: In bom v zezljánju os pri Svetem Mavru zvedela, kako se je zares dogajalo današnje dni – ne maraj, marnje starcev najbolj nove dobe, nas!«

»Naivnih? *Kamor rdeči vdoro, je tam pri priči črno.*«

»Vem. Popravljala sem te: Ah, naši bodo rožnati!«

»Jaz pa velika kneginja Nastasija Aleksandrovna.«

»Saj vem, vem! Vprašala sem: Prihodnost, Nina?«

»Vse od rojstva je, Lucija, zame ni.«

Lucija je zaihtano porinila naočnike k očem:

»Preteklost! Goljufa s prihodnostjo – nam da sedanjost! Vendàr odkod primek, tolikanj sodoben, Rev? Dobrotni dedje, klavnro poševno drug za drugim kot fizičlovke na gmajni v megli: Ta, krošnjar Hrupilo, ker je vreščal kupcem na semnjih. Ta, ustrelil se je, ko so mu v žep na suknji skrili žabo – hauptman Aleksander! Ta, prhljajasti Mihel: Škof ga je zaradi ljubke pankrtke nagnal šentviškogorske kozle past. Cincasti, sanjavi Curk, ta – tolkel je v granato, da bi jo prodal: Spoznali so ga po krvavi krpi z gumbom. Po črepinji s pasjimi zobmi!«

Zvrh prašnih stekel je kot vrabec v pleve padel žarek.

»Ljuba moja, zima je 1919. v sajastih soparicah strupila dan: Mama, oče! Hkrati sta odšla izpod podobe svete Katarine. Fantje so ju, zluženi, rumenkasti od strelskih jarkov, nesli mimo razvalin – je domovina, ker so v njej grobovi? V nas pa kri, ki je do kod nazaj poganjala naprej te dede? Nina, kar nikdàr mi ti ničesar ne poveš o svoji domovini!«

S hladnim sunkom se je Svjatopolkovna ozrla k oknu:

»Dan, oh, kakšen dan, Lucija! *Kamor greš – marjetice!*«

Lucija je kljunato, puhasto zažmerila, kot sova z vej:

»Aha, povem naj si, s kom hodim, da bi si povedala, kdo sem, uči tvoj salomon Giuseppe! Stopi na to stran, sèm – nesnaga let mi je zadelala uho! Skleniva to, ne vem več, pod katerim okupatorjem spočeto reč: Ostane naj srebrni lovor z liro, spomenik čitalnici. Ostane klic *Bog živi vse Slovence pod streho hiše ene* – Bog, v kakšni hiši, kakšne!«

Svjatopolkovna je spod laboda zgrebla šilast svinčnik:

»Svakinja?«

»Pri Svetem Mavru! S poštnim vozom sva v Gorico šli obleko za poroko kupovat – pa pri *Jelenu* pihali prek polnoči k svetilki! Postelj potacali. Cmihali od podeželskih rodoljubarskih zadreg. Zjutraj je vratar z bradičjem generala salutiral. Zložil napitnino v kapo. Razodel, da se po najbolj novem sveče krog lestenca kličejo elektrika – naprej!«

»Egidij, brat?«

»Oh, ta – do kdaj ga bo vse manj? Naprej.«

»Lucija, ti?«

»Ah, prosim te – naprej!«

»Vaš benjaminec, Srečko?«

»Mračen, dragocen: Diamant, potreben brušenja! Naprej.«

»Zbrusilo ga bo življenje. Zdravko?«

»Pol novic o Zdravkiču bo zmeraj lažnih. Vsakič otrdim: Katera polovica? Tu – vprašaj prebarvaj v klicaj! Naprej.«

»V klicaj?«

»Naprej!«

»Tihi Metko da bo daleč zlezel, si menila.«

»Sem – nikamor! Pustil se je kraj križpotov svojih križevih poti. Se krčil

v kožo. Se prinesel, malha shiranih kosti. Še Nagamolj, naš davkar za elektriko, ga ni spoznal: Črni Metko se je vrnil plésnjevo koruzno rjav! Oblači se samo v podganje sivo. Zmeraj gloje, zmeraj na skrivaj, kos krušne skorjice. Drži se je kot za rešilno bilko – no, naprej.«

»Tvoj ABC deklet?«

»Ni vreden dopolnil, naprej!«

»Če sva začeli – Apolonija?«

»Tako razposajene ženske tolšče nisem niti v katekizmu srečala! Debela kot božična gos – izrezano gorje, naprej!«

»Bogomira?«

»S tovarnarčkom copat živi za mejo na koruzi. Včasih se me spomni: Zame je popček sveta – na mojem trebuhu! Naprej!«

»Cecilija?«

»Póbarica – z veselikanjem po grmih je *prešernost* zgodaj šla. Kakšna samo-všečna gizdalinka! Še v tolminskem kinematografu se je, revica, imela za povsod najlepšo! Stara se, menda: Od gub da poka kot kitajski vrč. Kod je zdaj – za zdaj ne vem. Če bo pisala, bo za novo leto. Prav, dovolj.«

Svjatopolkovna je svinčnik zataknila k svinčnikom.

»Kot kavki pridni sva, bi sčikani tobačni pljunek pljunil moj ravnatelj Kramar, zgrebli *Inbenturo narodno zabeodne rodobine Rev, odkar se be do zdaj!* Nekoč se bo vsak zase vpraševal: Koliko sem pripomogel k skupni sreči? Hkrati pa: Kako smo preživeli preživeli? Čeprav je kajpak poglobitno, da smo v duhu vsaj vsak doma – ojej, te vidim, Nina!«

V oknu so čakali drobceni vsakdanji vaški zvoki.

»Vidim – z jablan se je tresla ploha. Veter je plahnel. Nina je zgrabila zgrbljeni Gregoriov kovček. Si pahnila prek ramen dežnik. V robotih čevljih šla pod murve. Se mi v solzi zbrisala z oči, razločno vidim – vem pa nič: Si kar odšla!«

»Bežala sem. Povsod bežala.«

»Pa nam padla pred Solkanom v pest. Silili so: Kam? Razbrali, da si Rusinja. Te vrgli v klet. Na mah pa, Bog pomagaj – ko da si v temi zašla! Kovček je še štiri dni strašil, izpraznjen, za položeno pečjo v železniški čakalnici.«

»Samo bežala, pač.«

»Ti – molčiš kot zimski ščip! Še malo, pa bo mraz!«

Od hleva je kot lojtrnik zaropotala samokolnica. Predrámila Solstička: Klel je, ščipal v kitajski horoskop. Kot na pretep odceketal *Rudeči sarafan* – lesk v Nininih očeh se je mehčal. Sólze je ustavila Lucija: Vstala je. Pobrala barvne svinčnike *OTHEL 89*. Risani rodovnik zamečkala v torbico:

»Ah, Nina, Nina – nič ni trdno na tem našem svetu!«

Se pod cimbori, v orehah kratko poslovala:

»Še papir ne!«

Potonila k jasi, zvrhani pavlinčkov in spominčic.

K Soči se je zlivala dopóldanska otožnost. K travnikom, citronastim od regrata, so murve pletle plot iz gostih senc.

Zadnja lastovka je preletela hrib – ne, prvi netopir.

Upognjeni Matija se je zviral v okence. Se vrnil k skobeljniku z zdrápanim rešetom. Luč prižgal, prezlatil hlevček v jaslice s pohlevnim čeljustánjem krave v kotu – ti hudič: Enim je Tolmin ugled uropal, druge pa vsak vrag poriva v zvezde! Vse mu je bežalo izpod rok. Paglavsko frfalo, kot postóvka. Se za prvim grmom skrilo v grm. Zgrabil je s police fovček. Šilo zgrabil, ju zakleščil v pest. Mrmral, ko

da bo, divji, skočil – k okencu se je iz prhljeh muh in pajčevin sestavljal Skrtov Mundi. Mračno mignil, naj odpre. Kot v spovednico pošto dal, zarotniški, kako jih Pepi Spah redkobesedno terja za nocoj.

Upognjeni Matija se je zvegnil, strgal v stok:

»Naj racle padajo – nocoj me kolje v križ!«

Edmund Skrt je spihnil lica. Počrnel v obtolčen kamen:

»Vrh vseh točk bo samo ena: Mihov slavnostni prihod.«

»Preden se primeljem do Vodivčeka, me bo sklalo v dva!«

»Z zamiselco št. 2 bi se grdo povzpel nad Ficarotto.«

»Kaj, nad kom – a nosi Ficarotta lestvice okrog vratu?«

»Váruj s tem nožičkom, sakrament! Kaj povem Pištoli?«

»Tipal sem, pretipal: Vse ga trga vsepovsod od vsega.«

Možic je, siten, dolgo molčal. Noht priložil ob klobuk:

»Sovražniki vseh barv so, Matija, črni!«

Se odmaknil k zeleniki. Prézavo zbledel v večer.

Upognjeni Matija je spod latnika tjavdan pregledal vas. Odreveneval v zmagoslavne smehce. Hlev zapahnil – se, zravnana, zapet v nedeljski srajčni gumb, čez čas oprtal. Tihcema pognal kolo skoz redko noč po klancu dol:

»Tolmin – polomi ga, že zavrešči po nadomestni pameti!«

Graščina je dišala po karbidu, vlažnih lastovičjih gnezdih, gnójnici vprežnih konj. Iz izbe je smrdelo po lizolu, sadjevcu, karbolineju – sprejela ga je zbirka glav pod žarnico s pisarjem. Sprejela strah, nestrpnost: Kot goloba pismoonošo z odrešilnimi novicami. V sodnijskem stolu si je kimal Franc Ksaverij Rutar. Čuferju je nos uplahnil kot sesék po molži. Vojko Vojska z Vojskega, v oglodanem oprsniku, nemiren, jabolčno izboklih lic, ni dal dlanem z dlani.

»Kje pa je naš tovariš Pepi Spah?«

Polda Fikež je spod ustnice potegnil zob:

»Daje navodila. Kje – ne vem.«

»In kje tovariš Felicijan Ciján?«

»Jemlje navodila. Pri Pištoli – kje, ne vem.«

»Ne veš, ali ne smeš ali ne moreš ali nočeš vedeti?«

Fanfara je pomahal, ko da stresa cunjo z mostovža:

»Samo ne ve.«

Upognjeni Matija je skoz molk razpel naočnike. Zahukal, s palcem zbrisal stekla. Z važnim kremženjem podjarmil nos – med Rutarjem in Čuferjem se je kot z obešalnika, vročičnih zrkel, stiskal Ficarotta s kembljem las na razoranem čelu.

»Bled si, videti kot žalosten sorodnik smrti.«

»Le razburjen od slovesnosti, ki bo prišla nad nas.«

Upognjeni Matija je začutil prve vitice razdraženosti – kot ozebkašti, koščeni prstki so mu praskale ob žolč:

»Verjamem, saj: Življenje je brez vsakega pomena, če ne najdeš več nobene krajšnice naprej. O, je že težkih nog pridrsalo po teh mosteh nikamor k Soči – pa odšlo, tudi odšlo! Nismo le otok: Pride hip, ko smo, nadevani s sijajno revščino nevednosti, otok obupa. Reka pljuska, krokar kraka, pade noč – tako je s to rečjo pri nas.«

Giuseppe Ficarotta je trdo pozvonil s čopom kodrov:

»Če ne veš, kam ploveš, ti še tolik vetrc ni v pomoč!«

Upognjeni Matija ga je meril. Pest odložil v kapo:

»Hribovci – ne vejo kod zaradi preveliko smerokazov.«

Franc Ksaverij Rutar je z napetostjo podrsal v stol:

»Jaz bi, vidva, zdaj prišel k besedi.«

»Pridi.«

Franc Ksaverij Rutar je postal. Ponižal nizko čelo. Pomrmlal, kako jim je upokojeni gledališki brivec Fortunat Zorzut iz Avč poslal dve briški brenti glav preroških mož, aposteljnov – Upognjeni Matija se je zmrdnil:

»Tebi?«

»Nam – si v spremnem pismu zaračunal vlak, četrť papirnega testa, tri snope slame, dal jih je devet. Za brenti delikatno terjal: *San Pietro, torna indietro!*⁴ Umetniški navdih, barvanje, sušenje pod svobodnim soncem so zastoj. Kiparil je z zagnanostjo udarniškega dela, tri na dan – Altbauer gor, *Prihod Slovenov k Soči* dol: Nič nimam proti zgodovini! Sedanost je drugačna, tega pa zgodovina še ne ve. Zakaj čeprav je Fortunat zapisal, da postavlja na ogled, so kipi kot odrgane, črnikaste, pod jajčeci mesarskih muh zadahle glave v rabljevi košari! Torej podobne druga drugi. Torej vsem. Torej nikomur – bolj natančno pa: Tovariš Lenin s tintnim svinčnikom za uhlem? Oh, nikar: *Janko Kolar Beštija Velesila Imenovan* v smeteh pod cesto za Modréj! Mi je prav žal.«

Karol Čufer je zaripnil kot petelin v svit:

»Mogočni Stalin, hmtata, pa Fikež tu! Edinole brez hujših dlak vrh bradavic obakraj lic – to je Pištolova beseda!«

Upognjeni Matija je, zaziban, strog, počasi vstal:

»Nam gre za gláve? Ali za Mihov praznični prihod?«

Z naočniki, priščipnjenimi ko dratena mišja past v oči, je poiskal skoz Mundija. Tlesnil, da se je z biciklom gnal v temò, betežen, kvečjemu spričo pomembnosti zamiselce št. 2:

»Me trga. Grem – še do Vodivčka se ne bom premlel!«

Ksaverij Rutar je blazinaste dlani obrnil v strop:

»Gara Pištola, Felicijan gara – garamo tu! Kako?«

Matija je namrdnjeno zaprl. Stal, s pestjo na kljuki:

»V teh večerih vsakršnih pričakovanj me je življenje vsakokrat ponižalo. Po vslinjenju bi zasmrdel, če bi ostal! Z besedo babice Balbine pa: V ljubezni zmaga tisti, ki pobegne – pomnite, kanili ste poslati brzojavko mrtvemu Kalíninu s čestitkami za sedemdesetletni rojstni dan! Pištola je takrat navrgel, kolikanj ima tovariš Miha rad gradove. Pa – naj mu Tolmin sezida, no, po starodavnih risbah, Kozlov rob, ki nas je tlačil v dneih kobilic, grint, potresa 1511. Iz misli, pravzaprav strahu, da srednjeveške kamnate trdnjave ne poganjajo s hitrostjo dva in dva je štiri kot šentjanžev cvet, se je spočenjala zamiselca št. 1. Sneg se je krog hleva nosil z vetrom kot jeseni listje z vej. Pošastna noč – zamiselco št. 2 pa bom Pištoli razodel ob morebitnem drugem povabilu k slavnostnim prihodom kogarkoli poglavitnih spet v Tolmin.«

Odpiral je, zapiral, vzvišen. Se pokril, odkril:

»Zaradi teh poniževanj sem rahločuten pri ponujanju izbir. Če so nespretni bolj pogumni kot pošteni – prav, slabo! Nobeden tu pa me ne bo nikoli videl, da mendram v tropu ovc prek dozorelih žit – čeprav pozdravljat ljudskega pastirja!«

Zahripel je. Cvrčal – kot svinčene kaplje v škaf.

Franc Ksaverij Rutar je, gorjup, mevljäl na blazinjaku zadnjice. Se grezal vase. Vodenel – se s hrupom vzdignil. Mu zmečkano kapo vzel spod rok. Rôko vrgel čez

⁴ Sveti Peter, vrni se (daj nazaj).

hrbèt. Ga rinil k mizi tik okrog, trepljav. Ga oberoč pritisnil zviška v stol s cesarskim orlom, tog, zadrežno mil kot ženin v cerkvi:

»Se mudi! Smo pred razpotjem – ne bi zvezali zamiselc?«
Zvrh graščine je k platanam tlela žarnica s pisarjem.

»Prvič – rimska I, skupaj pa *Zamiselca št. 1*:

Rutar: Grajski kamen je, soglasno, drag. Zato velja Pištolor mig (tolminski grad po starodavnih risbah, srednjeveško *Kozlov rob*) hraniti za petletko. Se za zdajšnji Mihov praznični prihod ravnati, kot sledi – kaj?

Čufer: Prihod *bolj ali manj* ravnati, kot sledi!

Ušaj: Naj pošljemo glavé preroških mož nazaj, Zorzutu?

Fikež: Ko da jih ne maramo ne ti ne jaz ne ves Tolmin!

Čufer: Ko da sta ta novi čas, o hmtata, ta nauk zanič?

Fanfara: Vidva – pamet! Nikar kar v zblójenost besed!

Stanič: Kdor je nor, madame, in to dokaže, ta ni nor.

Matija: V kurniku še sraka onemi. Ali z nadarjenim Pištolorim spoznanjem: Blaženi mestjan tolminski nima plota, da bi kdaj pogledal čez! Bi še dovolj razumnega na znanje dal – mudi se? Prav, odpade hram na Gradu! Javorov oltar v podobi Triglava. Altbauerjev *Prihod Slovenov k Soči* – popkovina, tc, trgamo jo kot ciganke kuro!

Skrt: Pa Krištof z brčicami ukrajinskih zrakoplovcev?

Čufer: Hmtata, ta mora noter, Mundi – mora!

Stanič: Kam, o barvna vzdrgetalost brez v gozdu, kam?

Matija: V cerkev, na oltar – ondi bi mimogrede v deževnih dneh Boga potihem žagal! Tita, Lenina v šopke krvomočnic stranskih ladij. Stalina pa v tabernakelj, da bi ga kot kelih upanja razkazovali o primernih praznikih.

Ušaj: Kaj? Z nabijanjem zvonov? S povzdigovanjem? Kdo?

Kučma: Don Penzion, menda – je cerkev ločena od nas.

Čufer: Glavé so naše, hmtata! Ta naj razstavlja pirhe!

Kučma: Potlej – ne vidim drugega, spodobi se, Pištola.

Stanič: V mašnem gvantu, srebrastem od bronse za peči.

Skrt: Je tu vprašanje – Tita ali Stalina v tabernakelj?

Kenda: Jožefa sta že oba, čeprav – Stalin je učitelj.

Skrt: Vprašanja ni! Učenec je pri nas prekosal učenika.

Bevk: Ta pravljica, domiselno zamišljena – le da mi nimamo v njej najmanjše glavne vloge! Imel jo bo Zorzut. Imel, očitna škoda, don Penzion! To pa, tovariši, boli.

Fanfara: Ti, razločno – zadnje dni Pištola z muko bere!

Stanič: Litanije! Kdo bo poskrbel za litanije?

Rutar: Sklep – glavé preroških mož iz Avč ne morejo nazaj. Po zgodovinskem reklu *Daj cesarju, Bogu* jih bo don Penzion, soglasno, vzdignil levo, desno na oltar, k bakrenim svečnikom, umetniško, kraj kapucink. Temeljno vprašanje, koga noter, gre Pištoli – zamiselca št. 2 pa?

Drugič – rimska II, skupaj pa *Zamiselca št. 2*:

Matija: Kot v znamenitih ježah škofa od Gorice gor!

Ušaj: Na vizitacijo, birmanje? Na muli, šimeljnu?

Matija: Naj se napove ko turške vpade – s prižnic!

Stanič: Frajtar metafizik Čabarkapa naj nabije top.

Matija: Osip, ta opomnja ni za v koš. Čeprav – prižnica naj se izrabi kot učinkovit, prodoren ljudski telefon!

Ušaj: Zahvalnico pa naj podpre razsajanje zvonov.

Skr: Obakraj ceste naj ljudje pokleknejo na robec.

Rutar: Mundi, no – bo kot Gregorčičev pogreb s kočijo!

Bevk: Še ni bilo bolj imenitnega pogreba k Soči.

Kučma: Brat je v joku od hvaležnosti glasno zajokal.

Starc: Gasilci naj h kasarnam stegnejo napis: *Na pomoč, na pomoč! V preteklost nočem, k prihodnosti ne znam!*

Fanfara: Ne, bolj delikatno, množično: *Tovariš Miha, na pomoč – ob Soči, Idrjici so grdi časi, sprijeni ljudje!*

Čufer: Nič ni dolgo, če se dobro skrajša, hmtata!

Giuseppe: Luč na luč! Rešitve padajo kot jabolka z nabreklega granatovca: Težijo z vej – odbiraj! Zadovoljen sem, *Prebadajo me vinske pšice*, bi zapel poet Risípola!

Matija: Slavo naj uživa, kdor je je nakradel – nak!

Giuseppe: Vsakič mi pogledek nate rdeče zasolzi oko.

Matija: Stišaj svoje piškave zobe – kaj?

Stanič: Bog me plentaj, bes praskeče z vas, Peršolja.

Rutar: Sklep – don Penzion, čeravno župnik, naj ko turški telefon vpreže prižnice za Mihov praznični prihod, soglasno. Sprejme se poziv gasilcev *Na pomoč, na pomoč!* – besedilo bo v uradnem pismu dal Pištola. Stotnik Krsta Mikuláandra naj na Grad odpelje top za častni pok. Takrat naj vsi zvoniki v zboru trknejo (minuto, dve). Kdor misli, naj poklekne na razgrnjen žepni robec: Ni ukazano ne prepovedano – samo lepó.

Prostor je obupoval. Se vegal – Vojko Vojska z Vojskega je dremal v dlan. Od Soče so hrkljale race. Krog in krog je noč zelenkasto vzdigovala sidra, tiho plula. Beli polžki mesečine so platanam lezli z vej, srebrili tla.

Tolmin je spal, težak, mračinast, hladen kot vonjava.

Prva lastovka je preletela hrib – ne, zadnji netopir.

Srečko je mimogrede zavil k Luciji. Molčal, pil melisov čaj. Po ščepcih trgal zapečeno skorjo zvrh gubánice. Prežvekoval robata jedra – oči živine, kmetov, ptic zvečer zagrne sinjkasta meglica. Skóro pade noč in zunaj tam bo te vasi le za spomin: Obokane stopnice k móstovžu. Vilinski rej kresnic krog lip. Odblesk tik okna s kapucinko. Pozne ure, ko se čas v bronelih gojzaricah vrača s hojo nočnega čuvaja k cerkvi, zaljšani z grozdličevjem glicinij. Teti peša vid: Orehove črepinjice je zlagal na pepelnik. Begal z vekami – nekakšne misli so v podobi miši križem gnale. Se gatíle k luknjam, ki jih v zidu ni bilo. S črnkastimi žebeljci očesc prežale spod ometa. Usta mu je žgal okus po tlenju, ko da veter ziba k Soči zadnje dime s požganic.

»Dreja Noe vidi v vranah tik za hišo duhovíne!«

»Noe kdo? Ah – samo Noe?«

»Korce treska drugega za drugim v temò!«

Nesrečna opica v razšiti kmečki uniformi – skrivljen, opletáv, sestradan. Črva nosi v glavi. S cinasto podčastniško piščalko pleza v špirovce preklinjat: Lastovke cvrče iz gnezd, se zaletavajo, ubijajo. Spod strehe je odžagal tram. Ga stesal v križ. Pribil ob dimnik. Zvezdam rjul: Bom sebe križal! Potlej, s torka na četrtek, vás – nazadnje Kramarja, ko bo podelal, kot je za grobarja prav. Zgodilo se bo na

Gorgónija dan, oj v lilastem poganskem ognju! Sonce se bo na zahodu scvrlo kot pošastno jajce na oko – nihče se z rjuh ne zgane v Drejev vrišče: Prerokov je preveč. Znabiti mlinar, zmeraj kod voglári z mlahavim nahrbtnikom, Mohorec – obstoji. Zazevne z ribezlja. Mu mesec kreše groše z zlatih zob.

Ozrla se je ven, v pege oken, k packam senc krog hiš:

»Noč – priskutna, strgana prevleka vsakršnega ubošta!«

Se spuščeni rok sklonila. Šepnila kot v spovednico:

»Bodo vzdihli duš od Soče vendarle prinesli Bogu rož?«

Olesenela, pomrmrala. Usta skrila za podboj:

»Kdo pa so ti mladi fantje, ki korakajo skoz vas?«

Vstal je kot izpod bremena k drugemu bremenu – mimo lip je šlo krdelo torb iz rdeče volne, pušk, ostrizanih lobanj v obaltnih hlačah. Tihotapsko, v naveličan beg: Hodili so večinoma v temah. Podnevi jih nobeden ni sprejel, pozdravil. Kvečjemu zaznal – ženska se je umaknila z vrat. Redek starec je debelo škilil stran. Kraj podrsavanja opank, šlabeder, gumastih galoš je na kobili čakal Krsta Mikulandra – žarek z vej ga je kiparil v spomenik.

Srečko se je, ko trdo zapet v ovratnik, stegnil:

»Jah, brez graje jih lahko pokličeš: Bratje z juga! Družeti – branilci rutarjev, nosljavih čuferjev. Zavetniki upognjenih matij. Vlak jih stresa kar se da naravnost iz Hajdukove oporoke. Levi pod poveljstvom oslov, nog si ne umivajo. Hajduk se smrti ne boji, umreti pa še ne želi, sem vam, otrok, v hlevu na Modrjčah solze trgal – skratka, četniki.«

Z ropotom je zaprla. Stekla v kolobar, gasila luč:

»Ti, *Canarin furioso*⁵ ti! Si jamo koplješ!«

»Ta je že skopana. Morajo le ustreliti, me zvaliti. Kajpada zagrebsti – v izogib pohujšanja, bi rekel Stanič.«

»Najbolj kričav petelin je najbolj zrel za ponev!«

Kot z vrtljaka je prišla krog mize. Padla v stol:

»Vendar – kje so naši fantje? Kje slovenska vojska?«

»V domovini. Pobila se je med seboj – po starih šegah.«

Z žličko je zatrkala k skodelici. Nastavljala uho:

»Me žalost lomi ob vsem, kar vidim – sédi na to stran!«

Počasi pila. S palcem brisala lončeni rob:

»Ni dobro, ne! Ni dobro – duša je na pol!«

»Duša je krog nas le smrad po gnilih gobah na parobku.«

»Tvoje grehe, Srečko – vpletala jih bom v molitev.«

»Vpletaj, vpletaj, pokoro bom že delal jaz. Se staram v pižmovko: Brkljati znam pod vodo, v noč nad njo. Pozabljam pa, smo res glavó za to nosili vrh fizičlovke?«

»Ne more vendar s črnim Petrčkom, kdor je začel tarok!«

»Je v krčmi kdaj pozimil bevsnil dacar Fušnik, vem.«

»Nič lepega ni več krog nas. Treba bo umreti.«

»Treba. Rad bi se ti kot navadno zasmeljal – ne gre.«

»Vse to, z električno kokošjo vred? Vse to!«

Kraj spalnice je scopotalo, klepnilo. Egidij je navijal gramofon. Prek *Dvanajstih razbojnikov* je zarjavelo – ko da z velikanskim nožem vdira v kuhinjo Fjodor Ivanovič Šaljapin.

»Srečko – kaj bo z njim? In kaj z nesrečnim Metkom?«

⁵ Besni kanarček.

»Prihaja, pravijo, doktor Zaščurke. Pregledal ju bo.«

Skremženo ga je ošinila. Zbledela v oslabel utrinek:

»Pridem kam – ne vem naprej. Mi gre, ko da ne gre.«

Skomignil je, odprl, dihal. Piko cigarete skrival v dlan: Ne Krste Mikulandre, okobal na grahasti kobili. Ne mimohoda, striženega na balin. Noč je k hišam vzdignila skladovnice temè. Počivala na krpah mesečine v oknih – s klanca k Idrijci je v smešnih skokcih, ko da se pometa, drla senca.

»Kdaj da se bo Noe s Kramarjem pribil na križ?«

»Prejšnji teden je podušil ducat kur. Jih za krempljine dal sušit v trtno listje. Z latnika se zibljejo kot netopir. Črne, zaudarjajo – med plovbo naj mu, kaj vem, rabijo za brašno! Da podobno pridobivajo iz muškatelca, 126 kilometrov od Jeruzalema gor, v Dolinici rožičevcev, rozine.«

»Kdaj? Pa sonce, ki da se bo scvrlo na oko?«

»Ah, saj ne ve, kaj dela – poglavitno je, da mi vemo!«

Objel jo je v mrzlikasti mračini z okna. Hitro šel. Šaljapin se je skrohotal s stopnic. Nemirna slutnja, da bo daleč jutro, mu je stiskala senca. Tjavdan je tipal v samokres pod suknjičem. Pred pragom zgrabil za kolo. Zajahal – škrtnilo je, ko da se bo strlo. Kresnil je vžigalnik: Zračnici mu je z lokóvškim fovčkom kdo – zravnal se je. Premeril temni klanec k Idrijci: Nekdo razparal, križem narezljal. Ko ducat jágnječjih jezikov sta vsaksebi hlipali z obroča.

Upognjeni Matija – ga pijani češpljevec ali obup?

Ko ga je teta poljubila, mu iz *Razbojnikov* odprla na hodnik, megleno v strahu samo zanj, je potožila:

»Ko da imajo psi pri nas vse dni steklino – váruj.«

Potlačil je nemoč in bes. Preštel zelenkaste udarce zvrh vasi. Opazil zlato mrgolenje v listju lip. Zaprte, vlažne veke korcev v krogu streh. Svojo koničasto, prozorno senco v prahu: Kazála je k ovinku za Tolmin, čez belkast mrak z akacijami, ki ni zalil kolačkov podkev Mikulandrove kobile.

Telo mu je šumelo kot sprhnela guma.

Strmine je spreletel srh. Obšlo ga je, da se mudi. Veter se je luskasto vpiljal v Sočo. Jo srebril – korakal je, v sebi sam. Opešano kolo potiskal kot prijateljskega pijanca.

Spod slemen se je valila noč.

S Tolmina so lesnikasto ko trpka jabolčka zorele luči.

Srečko je pogledal z okna – se čas izteka. S časom gre življenje. Poti pa krog in krog le za nikamor. Od hudo novega postajam star. Nekakšen zgrešek, srakoperov negodè – piš ga je iz gnezda zvrnil v grušč. K zobem se mu je spet bizkasto jemal pripev: *Prihodnost je v rokah zvijačnih le ljudi.*

Spod stropa križem ped na ped so sence lezle vase.

Nevihta se je utrinjala v mavričnih prizorih. Blisk čez blisk – temà. Ko da bi stopal po zanikni razstavi s podobami samo te hribovske na pol vasi: Kljunat, nagrbljen dedec pod oglavnico – pribežal je s kolenastim, spodmaknjenim korakom, ko da se iz svoje jame Dante vrača spat. Križišče, tlakovano z malhami zmečanih kravjakov. Okašljani klepet pobebljenih večernih kvartopircev – ko da krčmo *Pri Gorenjcu* žre požar, so se metali s suknjičem prek las na vrat na nos. Iz bliskanja so postrlevali zvonik, dvocevni žleb, trije kostanji, topi konci helebard električnih drogov – kako sem hodil, če sem kam prišel? Vrzelce v živi meji dni, ki so bili, ki bodo, sem: Tele najde prej z dvorišča v hlev.

Trmasta, uporna žalost ga je krpala z železno srjaco.

»Tole tam? Tolmin – pet prašnih žarnic in temà.«

Pa spet pa spet, ko treski cimbal v koračnici:

»Prihodnost je v rokàh zvijačnih le ljudi!«

Spoznal jo je po rdečkastem dežniku na rumene pege.

V sunku je ožmerila podstrešno vrsto mračnih oken, zgrbljena. Kot s svilnato motiko spet mahnila predse. Grom ji je razsul štropot šrapnelskih pik v mlako krog načetih pet – potrkala je, tuja, nema, ko da se ga je prišla na lepem bat.

Pustila se je ogrniti z raskavim usnjenim plaščem:

»Sončka, čakal sem te! Vstopim, zagrmi – ulije se.«

»Se bova čakala. Čez tri gore, čez tri vode. Oj, bova.«

Zmršena, s podolgastimi sólzami dežja, mu je prestrašenih oči sledila. Trzala z obradkom na kolenih, sinjkasta:

»Sem tretjič tu. Celó nad Sočo sem prikolobarila, v večerni mrak pri Svetem Urhu. Ti grobovi – rožni piskri na oslovskih sedlih njih, ki so bili predvčerajšnjim kot jaz, ko ti: Nič kot natanko tam jih obiskujemo, kjer jih nikoder ni! Ko se je zbliskalo, sem si k dušici stisnila ta parazól: Vsi tisti jaz in ti tam notri, sem se z vrat ozirala, zloženi kot zakmašni gvant po dnu prevrnjene omare – ta omara, mahasta, bršljanasta, z zeleno kozjo bradico ciprese v kotu za smeti s strganim napisom sred smeti *Ne mêtati smeti!* Strela je temò prestavljala kot črne škatlice – pa sem kanila kvečjemu na suhem posedet. S teboj preišljevat o naju. Skoraj srečna, Srečko, tretjič tu.«

Kot blebetav, od žganjekuhe smojast angel, Sončka.

»Zmedena sem, bolna. Strah me je.«

Ko da se utaplja – ko da naj kdo skoči reševat.

»Na duhu revna kot cerkvena miš.«

Praznih ust, obitih z molkom, je skomigoma odvrгла nemški plašč. Obesila pogled h gosposki lajnici na štokljastih nogàh. K obrobkom strganih zaves, ki so nečimrno vzdrhtevali ko trak na vencu z mlaja – vanj, ki ga je zvončklasti odsev dežjà izrezoval kot rokohitrc s škarjami zdaj sèm, zdaj tja:

»Brez domišljije sva se skrivala vsem na očeh.«

»Tolminski psi vedo za zajca v grmu, vem.«

Posmeh jo je ovijal v barvo sfrknjenih koruznih listov:

»Oče – šibre siplje na smodnik. Molče preklinja.«

»Tretjič tu?«

»Kot žaba v vola raste od skrbi za praznični prihod. V pravljici bi počil – terja, naj Drejevo cementno ladjico splavijo zvrh drvarskih drč. Slavnostno zasidrajo pod slavolok v zalivu pri Vodívkcu. Jo kot zmago delovnih ljudi krstijo za *Avrora* – Stanič, nasesljan, pa: Jo bo Soča marala? Čeprav, *Fluorescenca* bi kot z maslom šla prestolnici v uho.«

»Tretjič tu zaradi teh novic?«

»Mhm – prosvetno tajništvo pošilja Grafa Sztromboly Harám Saturna, beograj-skega zaslužnega hipnotizerja, ki požira prazne škatle za vžigalice in jih v cilinder bruha polne.«

Pege čudne razpuščenosti so ji premrežile obraz.

Na màh pa, tiho, nenavzoče, z režico sred ustnice:

»Ob Soči je docela nepotrebno rojstvo. Z mostu po klancu gor – življenje? Na griču krog pri Svetem Mavru smrt.«

Oblaki so se v štrenah stresali. Trdo udarjali ob tla.

Splášeno ga je ošinila: Oblast, ki sprejme mojega očeta med zaupnike – no, jah. Klavrne, umazane spodobnosti tolminskih valptov. Ob večerji je zadrežno, kar

tako, iz hokuspokusa prisedel Lenart Količkaj s klobučkom v roki, z vekami na pol, momljav, po vímenastih licih črtkasto krvav od britja: Da ne mara vetra – sonce nam zvali v zahod. Pa pade sneg, se dela led. Zaradi mraza si v volnenih rutah ovčji kot preglednik proge Luka s Kuka: Par krmežljastih oči na kopi cunj v dveh sesedenih gamašah. Ti – ga maraš, ga ne maraš, vetra?

»Zmeraj ga je gobec, Sončka. Jedra nič – lupina.«

Z uradnimi razlagami da ga pošilja Gabrijel Majálj, ker me pošiljajo na Brčko-Banoviči. V drob se mi je vzdal hlevček iz opeke. Kam, sem odložila žlico. Lenart Količkaj si je s klobučkom brisal znoj z dlani: No, Bosna, Srbija, še ne ve natanko, kje naj bo ta kam. A ja, pomembno ni – pomembno je: Domovina, ugotavlja Gabrijel Majalj, je ena. Odhajamo na jug morit pošast naše sebičnosti! Slovenci najmanj 35 prestopnih let lahko uživajo koruzni kruh in v svinjskem kotlu cmarjeno korenje in – a ja, koruzni kruh s kamenčki od mlinškega kolesa. Spijo na bolhaču, ki je siten tudi za uši, da bi nam vsem bilo takoj lepo. Tam bom za bolničarko ali marsikaj. A ja – obvarovali so nas Turkov. Nas osvobodili v prvi, v drugi vojni, tretje pa še ni. Vrnila se boš, prerojena od odlikovanj: Ne samo eden se ti bo na svetek, petek v Tolminu meni, tebi nič tjavdan odkril. Pokril si je klobuček s šojnim repkòm in – a ja gor, a ja dol odšel.

Grude kapelj so utrinkasto kljuvále v stekla, prskale.

»Po žepih iščem biserček: Pištola, oče?«

»Kar oba – zaradi mene, Sončka.«

»Joj, premajhnost moje domišljavosti! Da kar oba?«

Zjeden, kriv odblesek ji je kot v starem kmečkem ogledalu zvlekel sence gub kraj šenc. Ji posmehljivo naskrtil oči. Usta so ji zadišala po malinah, sirupu, ledeni sapi – kot v slovo sta se objela, zdrevenela. Onemela v poslušanje dežja.

Tolmin se je poveznil vase ko težak, izpran dežnik.

Ovijal ju je vonj, podoben blago zrumelemu spominu.

»Zamižim v srce – se kot vrh sanj zbudim v tvoj objem!«

Pogled jima je v spreletavih pentljah vezala mračina. Z bliska sèm vsakokrat spustila srebrast vrbov list na drobno brazgotino Sončki v obrveh. Obrvi – kot usločene peruti hudournikov v zdvijanem letu pred nevihto križem tik nad Sočo.

»Tri stvari so hitro proč: Mavrica, odmev, lepota.«

Zmignila je k risom nagega telesa v steno kraj zaves:

»Me bo pogrešal – kdo, ko bom odmrta v košek za smeti?«

Žleb je grulil. Zropotal, odprhnil kolcast pljusk.

Sončka, padala je na kolena, na hrbèt – z vriski jezdecev. Ljubila kot na karnevalski sodni dan. Z obupom grešnika v razkošno skodrani lasulji, cukrani s pepelom. Se zvrnila v kot, pod zgloodani vojaški plašč na bingljaste usnjene gumbce:

»Srečo vendar! Ta neumni paradíž plesnobe in laži!«

Spod okenske police ponudila lice kapljam v šklepet:

»Čas beži. Mi nisi hotel kdaj že nekaj – pač, zaupati?«

Podrsnil je vžigalico. Svetloba mu je kot izstrelek počila v obraz – globoko tam na dnu pri Fojbci se je belkasto zganila senca, črna od ožganih ran. Drugo zad za drugo utrníla veke. Sunkasto zamigala vsaksebi kot pajacek z vislic.

»Saj – grobovi so kraj Soče rasli kot nad njimi gobe.«

»Bolščal si v oblak. Mi s prstom dolgo kazal skozenj.«

Kazal – prst mu je omahnil. Pljuski Soče v prod so plivkali v peket. Mesec je prek skal oprl brv. Tam so stali: Sence, stroge, straža. Mrli v mir, ki si je vrh valov razpletal bele kite. Divja raca je kot glisto vlekla čez nebo Pištolorv krik *Naj se ustavi čas.*

- »Ko da je zdaj tako imenovani zadnji čas – povej.«
 »Če bom krepak. Mar zgodbo z grbastim profesorjem?«
 »Mhm, omenil si ga.«
 »Da kaplja v megli za njim nekakšen stok, tiktakasto?«
 »Menda, spominjam se: Kot ura na utež.«
 »Ah, Sončka, molči. Nič ne vem.«
 »Ker veš veliko več?«
 »Nič – nočem vedeti.«

Splazila se je v cigaretni dim. Ga oberoč pobožala:

»Prav vsak prenašamo svoj madežek na občutljivi duši!«

Plašč razpela v reven šotor. Ga skrbno zadelala:

»Bojim se le, ker veš iz dneva v dan preveč. Je kot bicikel: Sili te naprej – če se ustavi, padeš. Čaka te trpljenje. Ga ne bi pustil v doto njim, ki so za nas edinole zato, ker ne vedo, zakaj bi pravzaprav bili na lepem proti? Grem – komú naj zapustim ves blagoslov in ključ od vrat? Sva torej rekla: Njim, ki gledajo na pol oči. Njim, ki vidijo na eno.«

Mrak iz vež je junčje stegoval jezike k mlakam.

Sončka je izginjala v svit, ki se je s Krna sëm odpiral ko dremava vrtnica. Razprl je dlani ob steklo – ni se obrnila. Izba je dišala po macesnovem viharniku. Zaril je nohte v okenski podboj – Sončka, lajnica je pobrenčala v klic. Obrobek strganih zaves drhtel. Puščobni trg se mu je zlil v privid z rumenim čolnom, ki se z brega trga v snežni metež. Dimnik onkraj je ustrelil kepo dima v zrak. S prižgane line je kot vlakov pisk udaril klarinet v koračnici za dobro jutro.

Njena hoja, Sončka vendar, si je čelo zlomil v pest.

Zakaj odhajala je s hojo njih, ki jih ne bo nazaj.

Primerilo se je v megličasti, oblačni noči, dan po trušču, ki sta ga z vlamljanjem zagnala Bulba in Fanfara. Ta je s samokresom planil po zatohli veži k Boltiju Čebeli. Brcal, mahal. Vreščal: Mir, prekleto, mir – mož je miren kot na parah spal. Srebal sij, ki se mu je vrh jablane prelival k ustnicam. Kot punčka pužo stiskal okovan krepolec k rebkastim, s krzneno záplato poraslím prsim. Mir, ga je Fanfara s snopom luči tolkel po zobeh – Bolti je zamižal, vstal, lasat kot pes. Omagano zavpil, ko mu je Bulba s krikom zbil krepelo:

»Bolje mršav mir ko tolsto pravdanje – podpis, pepé!«

Nadležen vonj po juhi, jabolkih je vlažno visel s sten.

Stresla sta ga v krpe, čevlje, pod klobuk. V lisice:

»Kje je vreča? Hitro – ali pod bezèg pri Svetem Mavru!«

Bolti je po zraku veličastno zrisal piko v krog:

»Bom že povedal, kdaj bi kaj povedal – do takrat pepe.«

Platnena vreča, zvrhana mornarskih kap, je stala na čevljarskem stolu z vrčkom kapucink, s podobico vojaka v senci dateljnové palme. Bulba jo je zgrabil kot mesar telico. Zvrnil cvetje – Bolti je zastokal. S prstom zrisal piko v krog:

»Če domovina potrebuje naše kape – prav. Podpis, pepe.«

Zunaj se je k trtam skríl Hilarij Zuza. Znojno kinkal v smeh. Z rokámi v žepih držal mahedrave hlače – zgnatli so se v zvegan topolinček.⁶ Rinili komolce z vrat. S kletvami tiščali vrečo v strop – vozilce je kot ritasta podgana prsnilo. Jih s kolo-voza vzdignilo k ograji s češpljami. Na cesti oslepilo desno luč. Kot v čudežu prižgalo levo, šlo.

⁶ Pritlikav italijanski avtomobil (miška).

Mesec je preplaval Sočo. Iz pen tam onkraj delal mleko.

Zuza je krmilo gnal kot slamoreznico. Si mastni ščitek zvijal nad oči. Se s samovšečnimi krohotki vsakič ognil marsičemu tik občestnih kamnov. Vsakič posmrkljal od kapelj, ki so se jim kot pretrgan rožni venec zdirale spod vek ob nos – Tolmin je pod zavitim klancem ležal kot ciganski tabor z dogorelim ognjem, belkastim od prejastih meglic.

Za zidom kod je kot s pokopališča dremalo drevo.

Na trgu se je močil pes. Odletel – skočil v šepast beg.

Fanfara je Čebeli zamrmral na klop. Odrinil samokres k črnilniku s povešenim vršičkom oljčne vejice. Prekrižal lakte, spustil glávo. Hrknil – se s stražarskim spancem odteščal. Po prstih vstal na prag pogledat, ali Bulba spi v pletenem naslonjaču z zlomljeno nožico:

»Zvit, prebrisan si. Mežikaš na sosedove oči, Čebela.«

»Zvit bi šlo. Prebrisan tudi – na sosedove?«

»Pomeni: Piješ pijačo, ki ni zrasla s tvojih trt.«

»S čigavih pa?«

»Pomeni: Toči ti sovražnik! Tvoja pijanost je njegova!«

»Nak, s sosedo sva od zmeraj sèm prijateljska, pepe.«

»Tako ne bova do pojutrišnjem prišla nikamor – Bulba!«

Bolti je Fanfaro meril skoz dlani, krog ustnic okovan z zapestji v lisicah: Kam prišla? V svobodi prav lepo živim, čeprav ne grem nikdàr nikamor – Bulba se je primajal kot mesečnik, od spanja rdeče otiščan. Molče, s čemernimi klofutami obtesal Boltija. Mižal, šobast, na hodnik, v škripljavi naslonjač.

»Za sprenevedavce sem, Bolti, velik mojster!«

»Ti – je mlatil on. Mi krvco spustil iz nosnic.«

»Zaklepalj se je. Spalj s krepeljcem – koga se bojiš?«

»Tatov poštenega imena.«

»Ni tatov poštenega imena! Tat je tat!«

»Skupaj sva, čeravno narazen – še kaj? Podpis, pepe.«

»Zdaj pa zapihaj kot v spovednico: Kje so te ujeli?«

Bolti je smrkljal. S krvavim palcem vnemarno začepil nos: Bo že povedal, kdaj bo kaj povedal. Do takrat naj mu, kraj pameti, ne skačejo v besede – pika, krog.

Fanfara je pograbil kapo, prašno, moljasto, na sidrce in trak: Zakaj je pritovoril daleč ven iz vojne to mornarsko reč? Zakaj ob njej stražari s ključem, s krepeljcem? Zakaj mu po človeško ne prizna, kateri tolpi so namenjena ta pokrivalca? Bolti je s kazalcem v nozdrveh znosljal, da gre za kape z ladje, ki je šla navpik. Brez mene – mene je rešilo vnetje srednjega ušesa. Ker mi dobri Bog ni pustil v smrt, sem si v skladišču skrivšema oprtal plen. Vsak mora s tujega, veli dolžnost, prinesiti domovini majhen dar – kot botri z romanj: Dušan Cunja je skoz Nemčijo, v Bremerhavnu je zapiral sode z ribjo moko, zropotal na valjarju. Ambrozij Žgan s Temljín se je pritresel na drobilnici za kamne, da bi cesto stlakovali k Hudajužni – jaz? Trpel sem breme v sončni misli na slovensko morje, pika, krog.

Petelin je zapel – kot vrh zvonika daleč, kotlovinast.

»Jah! Si kje, gubernija, okraj, zaselek, ujetnikoval?«

»Sva glušca, nemca? Ti – kot je od betlehemskih zvezd s pastirci tod v navadi, bi se mi smejal, če bi razkril! Je tolikšna beseda to ime, da ga ne kaže vreči dvema, trem. Pa ta tvoj prostor, stisnjen kot podganja past – moje ujetništvo bi z desnim, z levim krakom bruhalo kot parkelj v iskrah z okna ven, pepe!«

Zatišal se je. Brisal nohte, robljene s krvjo:

»Edino Mihi bi morda povedal – edinole na štiri oči.«

Fanfara je zabil komolce v mizo. S treskom vstal:

»Tako ne bova do pojutrišnjem prišla nikamor – Bulba!«

Bulba se je primajal kot mesečnik. Porival predse svojo rdečo pest – ko je Čebela zvrnil uhelj vznak. Se kot svetnik s podob zamaknil, presvetljen s spreminjajstom smehljajem:

»Ta faflón! Ta napovedovalec Angel Bandelj!«

Pest je Bulbi podrhtela kot izvesek s krčme v burji.

»Joj – ta božji tepec z angelskim, skopljenim glasom!«

K oknu na koničaste železne lilije se je mrenil dan.

Bolti je, hahljav, naježen v žimaste lase, zamižal:

»Angel Bandelj, dobro jutro, poročila, poročila: Predsednika sta s stiskom rok izmenjala zdravnici. Oprostite – zdravici! Vplivna tekmeča si nočeta deliti slive. Oprostite, slave. Zdaj bo na protezi vojska – na potezi! Dežela je v oblasti podivjanih informacij. Oprostite, zgolj formacij. Pohotni general Avramović – pehotni, je iz lin opazoval brezdimnega junaka. Oprostite, brezimnega. Tovariš Tito, nasmejan, oborožen s ponirki – oprostite, ne: Obkrožen z vrvežem pionirk!«

Pest je ko debela pesa treščila Čebeli v grivo.

»Ne – razbil mi boš kosmaj!⁷ Podpis, pepe.«

Fanfara je razmetal prste v zrak. Se skrčil v krik:

»Besedo še – pa bo tvoj šlevasti obraz korakal brez obraza krog bezgà pri Svetem Mavru! Kakšni norci! Kakšen tat!«

Čebela je, užaljeno začuden, prhal kri. Mrmral:

»Da tudi kradem? Torej lažem! Kómu, prosim?«

»Angel Bandelj, oprostite! Meni, čas, kako – kosmaj?«

Z Vodéla dol je kot vodeno vino primezela rožnata svetloba. Se barvala, zgostila. Jih zalila do kolen. Po strešnem žlebu je zapraskal vrabec. Daleč kod je kot na božjo pot odromal voz: Bolti je, podplut, čemerno, naveličanih oči zasígal, da se mu v črepinji skriva zapletenost – kot sprejemnik ali kaj. Bilo je po kosilu, marje v čipkah, pljus delfinov na streljaj, ko se je strgal skoz dremavico šrapnel. Nas ducat spihnil, tri ubil. Meni pa nagačil pamet z drobci vilic, jušnika, bakrenih skled. Glávo sem imel od režic kot hranilnik – ne, kot pirh po sekanju! Zablodim v dim, pa me pod jamborom obliznejo kot v pravljici valovi z jezera: Vse belo, glasba sinja, piš labodjih perutnic, v brezah naokrog temà.

»Če ni v nebesih muzike, Čebela, sem v peklù!«

Umétno, težavno so ga skrpali: Pa je, a ne – kot je.

Fanfara je na mäh ostro ponižal nizko čelo:

»Kaj oddaja zdaj, ta hip, tvoj Angel Bandelj?«

»Terorist Zoran Pianecki bo zapel iz – oprostite, tenorist, arijo Franja iz Foersterjeve opere *Goriški slavček*.«

Boltija je Fanfara pustil kot v grofovskih dneh, ob korcu z vódo. Planil zvrh stopnic – vrnil se je pod nočjo. Strohnela polknica je dogorevala v žerjavici z zahoda. Izbo je napenjal smrad po kislicah, kositnem črnilniku, podplatih:

»K vragu, hitro – stoj! Kaj sta podpis, pepé?«

Bulba je odklepal burklo s piemontezarskih lisic.

»Da ti ne veš! Podpis, pove beseda, je ime, neredkokrat celo priimek, spisan lastnoročno. Pepe pa *prostor za pečat*.«

Fanfara ga je potlej v znojnih sragah gledal z okna:

⁷ Znamka (povojnega) sprejemnika.

»Srednji vek! Pol puntarski petelin z Méngor, pol skakač – Sankt Mauru-
spruck! S tem kristusom bo še hudič!«

Spod vitrastega naslonjača zunaj je zajecnila nožica.

(Konec prihodnjic)

Saša Vuga

KAJ SKRIVA TIMOŠENKOV CEKAR

(Konec)

Primerilo se je v megličasti, oblačni noči, dan po trušču, ki sta ga z vlamljanjem zagnala Bulba in Fanfara – žarnica pod rjastim vojaškim senčnikom je iz mračin odgrinjala kos kašče z mostovžem. Kamnit čebèr. Zahiran kostanj ko dežnik brez platna. Nad vhodom v hlev leseno ploščo s kravo, ki jo ženska molze, spodaj pa napis LE ZA SLOVENCE!

V ozki veži so pred pisker z nageljni odprli babica Balbina, Ficarotta je tovoril porodniško torbo, Franica zamiganih ramen, v pohójenih copatah, skuštrana – Balbina je svoj par srobotnih laktov vrgla v zrak:

»Porod? Polegla je – ji blagoslovčki bunkajo kot hruške na Vincencija zor iz vej! O, če bi zdravje kdaj bilo na prodaj: V hipu bi Klinkónica, nesrečnica, bila baron!«

Žvenket iz kuhinje – ded gospodar je kašljal. Porohnel:

»Zaprite vrata, zunaj zebe!«

Giuseppe je, slovesno prizadet, obstal:

»Bo zunaj manj mrzló, če jih zaprem?«

»Kje manj mrzlo, kako mrzlo – no, v redu, dedec.«

Ficarotta je potresel šklepetavo torbo:

»Kdor zna za modrecem samo ponavljati, je imbecil!«

Franica je vzkrilila. Zlomila prst čez usta:

»Oče – starejši je, manj ga je videti. Manj ga je videti, bolj je navzoč: Od prvega Angelikinega popadka pije!«

Giuseppe je resnobno meril senco v mlečnem steklu:

»Z oproščenjem: Strgan je kot bonapartovska zastava.«

Na mäh je razjecljan, dremav otroški zborček zažebal v molitev – ko da bi se k oknu zlil čebelji roj. Nergavi starec je položil ròko predse. Žlica je skočila skledi v stok. Na znanje dal, da bo kot po navadi: Novi brat je tu. Priprošnja potemtakem kar se da odveč. Zato naj dajo mir – Bog nas je uslišal! Pustil angela pri zglavju mamice Angelice. Odropotal v kočiji svojo pot. Ob vas, izkušnjah, sem razbral, da je moledovanje za krepak porod potrata: Ko da bi v nebo tiščali pošto, naj valovi Soče derejo po strugi dol – ne pa kot zvekomaj doslej po strugi gor.

»Ti, ti smo, jaz, vsi dokaz nebeškega nereda v naravi!«

Točil je. Poslušal k uri na češarek. Spil, grgral:

»Spoštujte mater – za očeta pa ne vem! Kdo med očetjem na podobi tam je vsakomur v resnici oče? Zgagasti doktor Zaščurke? Velikovški korporal Hans Fensterhans? Albin Glodura iz Gonjač v Brdih – vsako zlakano ščenè, ki je vstopilo kdaj pomahat s težkim repom? Če sem vam v nedeljo rekel, da ni v meni ne veselja

ne življenja. Z bolj odbranimi besedami pa: Ne življenja ne veselja, sem nocoj naprednih misli. Se lahko celo zgodi, da bom o binkoštih zavpil: Naša prihodnost raste s hrupom kot oslovski kašelj! Kamor boste kdaj prišli, ponavljajte za mano: Živela svoboda! Moja mati – za veliko noč nas je hranila s prazno juho. S hlebčki, trdimi kot zmrznjena krtina. V skorji je sršela slama. Zdaj pa, priča ste, da zdaj: Nič kot mehurček za tobak imam! Zanič oči – pa vidim, da je vsak tobakec klop! Otresam pipo, z nohti trem smeti, učim vas potrpljenja, uboga mati: Vaša, dèskasta kot krsta, praznega pogleda, pridna kot hudič!«

Spet je prisluhnil. Prhal, ko da si otira nos:

»Prišla je s culo. V culi glava – zeljna. Vrh vasi stopila v čevlje. Me prosila, hribovka, za streho, rdeča v ličnice kot laška buča. Franica skrivaj zamiga: Oče, daj! Nagnem se globoko vase: Vsi smo majčkeno pohabljeni – bo za koren lečen! Po prvem trkanju po polknicah, po drugih lestvah sred kopriv spoznam: Ta bi si ušla skoz votel zob, ta vaša mamica! Neki vaš oče se je v mesečini spustil s korcev – ji do jutra žvižgal! Tolikanj pohlevno strastna, tolikanj gorljivkasta v deviškem ognju: Bo našo Franico spodbodla k marsičemu? Ni – namesto da bi ujal kri svoje krvi, sem k zibki drsal gledat vas! Kamilice sušit za vas. Pred krstni kamen tirat vas – pa me bo kdo zapisal kdaj k možem dejanj? Uh, sem rohnel po Baški grapi! Sedem regimentov *Kaiserjaegrov*⁸ vlekel za seboj v smrt s polkovnikom von Hospodárzem vred, z vagončkom *Fussartillerie*.⁹ Potuhnjeni jesenski dež je padal. Saje so žveplile noč – ta vaša mati!«

Hlipnil je. Z dlanjo tepežkal mizo. Se razcmeril v jok:

»Oj, revne rožice njenih vesel!«

Balbina je pokazala z obradkom proč, ko je zakričal:

»Ste še zunaj? Slišim! K spovednici prislušujete! Sramotno – Bog, od pijače truden, lezem kot gorčica v kruh!«

S podstrešja je, zvončkjav od ponvic v ponvici, priropotal mongolček Timošenko, rožnat, zbran, v pumparicah, golih obrvi, dobrotno zadovoljen s svetom in z vsem. Odpahnil – kuhinja se je udirala v temò kot jaslice za božič: Na ognjišču je v rumenkastih plamencih vzcveteval štor. S škripca je visela luč, nekakšna porcelanasta kadilnica, porisana s krilatimi obličji angelcev, zamaknjenih v prepevanje. Pod Jezusovim srcem, kronanim z akacijo, je brlivkala dušica.

»Noter, no! Naprej! Človek sem, ki se ga ogne marsikaj. Le pamet ne – ne, ni me strah! Bojte se samo trenutka, ko bo vrag iz mene kriknil: Vsak naj se obrne v zid! Zakaj takrat bom zanko vrgel. Splezal gor pritiskat meh pri orglah! Ko da po krščanskem svetu ni preveč prostora za preveč dejanj – nak, ustavi se soldat pri nas! Čeravno za nezakončke še nisem bral, da bi Mišel katerega nagnal iz katekizma. Noter, no! Naprej – včasih sem pokončen, včasih položen!«

Z okna je svetloba s trga tkala prašen prt.

Otroci so bavbavčkali. Grenili dremež pegastemu sultanu in tujčku¹⁰ v jerbasu. Oči so jim žarele kot na barju lučce.

Timošenko je, pod kapico na ščitek, trknil v petàh:

»Mama hoče pomarančni sok, čežano, zame turški med.«

»Ste slišali? Doklej – piš po dobrem je opljusnil dom!«

»In, mama hoče, naj nas Naja hitro spravi v pòstelj.«

⁸ Cesarskih lovcev.

⁹ Lahko (pehotno) topništvo.

¹⁰ Mačjemu mladiču.

Starec je sedel na zdrapani blazini za dojenčke, z brkami kot gamsov čop. Spod plitve mizice, prekrite s česnom, z gnjatno pločevinko, s krožnikom nakockanega sira, z jajčnimi lupinami, je kot copate prežal par hodulj. Železničarska žepna ura mu je nihala z vratu. Gledal jih je prek naočnikov, mogočen vrh ramen, odrezan v bedrih – kot odmev, ki se mu je nazaj grede grdo skalil posluh.

Giuseppe je pokazal na robot okvirček s sabljama, s češárki, tri četrto samo polepljen s slikicami za izkaznico:

»Kdo je med velmožmi karabinjer Amilcare Gabbietta?«

»Prvi – dal je Najo, ki lepo vardeva moje stare dni.«

»Ta tretji z leve, ko da ti bo skočil v nos, pa?«

»Pijani Pódlaka, klepar – iz vojn ga od nikoder ni.«

Takrat je Timošenko zožil mandljaste oči. Zapikal s prstkom h kislemu bračču v suknjiču na rešto gumbov, skritemu do velikanskih uhljev pod kozaško kučmo – Naja jih je, s kitkami poprek v laseh, s krtinicami prsi pod zeleno suknjico z okóckanim napisom US NAVY.¹¹ kot k večernicam odgnala spat.

Starec je pesti zabil k blazini. Se za ped premaknil:

»Jah, tako – če vlak odpelje kómu čez noge v predor!«

Vreščal je, ko da so ga prišli poslušat. Mahnil v krog:

»Praznično razpoloženje, kaj? Kot v kuhinji za častnike kraj Klavž 1916: Puh dišavnega tobaka, hruškovec! Te bobke v medu kličemo pa dateljni. Svobodni dan je kar se da nič slabši kot vsi dnevi tu doslej! Mar dedec nosi par oči samo za to, da gleda ženske? Vselil se ji je v dušno shrambo – sakrament, kako bo zdaj? Otroka moraš rad imeti, preden mu odpreš v svet! Na srečo smo imeli srečo: Tokratni je kralj s kamelo zlatih vojk! S pleniaci, s kadihom. Pravi človek na nepravem kraju – siromak, piškave besede ne razume po slovensko!«

K šteljem si je hlače špilil z gojzarsko vezalko.

»Tolikanj bogat gospod, pa trči v tako besarabijo, tc!«

Angeliko z nezakončki da so povsem nenapovedano zvalili prek – v Ameriko. Tik Soče tam zavezajo iz prve vojne sém votline: V eno so vojaki znesli smrečja, barvnih sveč, Jožefa z Marijo, samogibno zibelko s pripravo, ki je detetu premikala ročico v blagoslov. Voda je grgrala po steklenem žlebu v jezerce s privezanima grlicama. Diple so zavijale. Kostrunčki blaženo blejáli v sveto noč, prek mere cukrano z mežiki zvezd. Vsa vas je kot en sam dolg nos čakála sred mostu – *družje*¹² s puško ji ni dal naprej. Zamorski korporal, tako mesen, tako rekoč na dveh pršutih v rjavih škorenjcih, Miklavž in parkelj v enem, komaj kaj opit, je pred Klinkonko zmetal za voziček dobrega v zabliskanem papirju – zjutraj, sneg je škrebetal kot v pravljici, potrka Fikež: Pol zavezniških dobrot gre ranjencem! Kako, zavpijem, teh ni več! Fanfara zunaj si snežinke lušči z vek: Je pa kdo drug, enako vreden pomoči! Sta kaj našla? Sta nič – roké nedolžnih otročičev so zaklad potuhnile kot hrček jedra! Je kmalu vmes prišlo devet obilnih mesecev: Je zdaj ugledal luč vasi naš Melhijor v čepici na čop, v svileni srajčici, z verižico na medaljon:

»Čeprav še nismo vdrli k sliki noter, vem – korporal!«

Zrcalce s petrolejke je skoz napo dolblo piko.

»Že ime pove: Bogastvo – sproti ga ustvarja Bog.«

Je spet zabil pesti k blazini. Se za ped premaknil:

»Ženski človek – med živalmi pač edini, ki se nekajkrat spotakne v isti štor!

Njen krč še trga mi meso krog rajnkih nog. Odplezam, uročen v potrpežljivost, po

¹¹ Mornarica ZDA.

¹² Jugoslovanski (povojni) vojak.

stopnicah gor, na Triglav: Če že moraš v krik, Angelica, opravi tiho. Glicinija nam v podobi uheljcev obrašča zid! Odgrnem koc – zamorček notri me prebode z drobnimi, zlohotnimi očmi: Ko da sem ga, škorpionceljna, pripravil jaz na svet!«

Giuseppe je pogledal skoz Balbino, potlej v strop:

»Nekoč so tému rekali naravni – včasih božji zakon.«

»Kdaj v dežju, gorjup kot martra, pride nič ko don Penzion! Jo na kolenih prosi, naj zaskozibog že neha s proizvodnjo Adamovih vnukov: Zanjo da petletka ne velja! V otročji kamri svoje glave da se kar preveč igra z medvedki – mene ni ubogala, pa naj bi don Penzionovo pobožnost?«

Ficarotta je strmo ponižal veke v starčevo razburjenje:

»Kaj – don Penzion?«

»Dvakrat! Vračal se je bled, odžejan kot z grenčico.«

»Don Penzion?«

»Ko da, obakrat, gre od smrtne postelje! Krstil je drugega za drugimi na S – kot pasje leglce. Vsakdanji dan pa je domačil, jih drugačil: Suzana mučenica je, primer, da bi do zadnje ure pomnila pregrešnega očeta pod klobukom kot zelen volovski jarem, Naja.¹³ Kupček lakote v svobodi, poklapan otroški vrtec – ko se mi, pomagaj Bog, zapiči v dimnik repatica! Je, kot je! Ne glej me kot iz kašlja, če pa je!«

Spod srajce je potegnil znojno listnico na gumb, naphano z bankovci. Jo kot monštranco vzdignil k ustom za poljub:

»Osorni družje si je s palcem trebil nos, ko me je Dreja Noe spravil v samokolnici čez most! Vojaki so prinesli vrečo starih krofov, leso pomaranč. Korporal zmečkan denar – bilo ga je za dve solatni glavici! Mi dal rokó, v zamorščini naročil, je prevedel Dreja: Skrbi za otroka! Kimal sem: Kljun gor, gospod, kljun dol – se niti pri piščancih ne pozna! Čeravno črn, svetlo joče, je sred klanca potlej rekel Noe.«

Ficarotta je globoko vzdihnil. Se ledeno zasmehljaj:

»Pokončnim ni do miloščin kapitalističnega korporala!«

Starec je omahnil v molk. Pesti zabijal v tla. Kot zastreljen merjasec prhnil vanj. Se spotoma raztreščil v vrišč:

»Jah, *Trottel ist die Antwort – aber ich habe die Frage vergessen!*¹⁴ Kjer sonce vzide, tam naj ti zaide! Kot ovco te bom v sanjah klal! Ti rebrca prekajeval! Jih garjam psov prodajal za ponarejen drobiž! *Ti mangio il fegato, puttana!*¹⁵

Šli so, hitro dva naprej, Franica metuljasto nazaj.

Ključ je škrtnil – Ficarotta žmeril pod nebo:

»Nekoč so tému rekali celo življenjski vrelec.«

Pegast, na balin ostrizen hrib je nosil rdečo luno.

Temà v spalnici je vonjala po jodovi tinkturi, roganju.

Skrivnostno bela, bosa, v črni haljici na včipkane spominčice, je Nina Svjato-polkovna bedela pri odprtem oknu. Božala Giuseppovo zadahlo, v pasu preznojeno srajco – noč je razpodila kúhalico. V jablanah zganila liste. Oživila trave: Kot spreminjasta povodenj so se zdaj odlivale skoz mesečino, zdaj upadle v mrak. Tam prek je luč na drogu zbirala prgišče hiš kot gručo zveganih, nemarnih, zablodelih romarjev.

»Zatika se mi – njih neumnost nama vèndar mesi kruh.«

»Želodec lačni moj sramote ne pozna, vrešči Solsticij.«

¹³ Vojaška služba.

¹⁴ Odgovor je: Bedak – sem pa pozabil vprašanje.

¹⁵ Požrl ti bom jetra, kurba.

»Misel je upesnil fra Cadávere, profesor za tatvine.«

»Ta tovariš Miha: Ni pricoklal v potu svojih nog?«

»Jah, Nina, no – kje pa!«

»Na derezini s hupico? Vprašala sem, da bi vprašala.«

»Jih je krog Mihe mrgolelo ko támar ob telitvah! Vsakršnih – po sili vsakršnih razmer. Ko je vrh grajskih razvalin slepilni strel oznanil slavnostni prihod mesije skoz jeruzalem ob Soči gor, me je zgrabila vroča pest. Izžela v kurjo polt. Zardel sem, hlipnil z lički bebca: Dvakrat revni mrtvi zmagovalci – ne vidijo pridelka! Treščil vase od strahu. Kot opica oči napel: Ploskali so! Franc Ksaverij Rutar, v hlačah kot krompirjev kruh, je vpil: Še kaj, tovariš Ficarotta, še! Usoda, šemljena s svobodo – karkoli rečeš, jim k uhljem prileti užitno! Zmlada sem bil gnidast, lačen, potepen. Umazan huje kot smetarjev pes – nikdár pa ko današnji dan! Zatika se mi, Nina. Sproti me je vsèga sram.«

»Bo čas pomisliti, kaj mislijo zares o naju.«

»Pst! Koraki z vrta! Švist oblek! Po štirih lezejo!«

»Dva ježa v ribezlju. Popiti sadjevec – pa v oknu jaz.«

»Madona! Kafra si, Giusè: O prvem šumu zapuhtim!«

Šepet je šel ko tihi tleski kvart v odročni krčmi.

K Mihi da je kot lakajski brencelj tiščal debeluh z rumeno zobno ščetko dlak pod nosom. Predirljiv, zaripel – zvočnik za prevajanje. Stonog, vznemirjeno resno-ben, je izbral kapelico svete Lucije. Zateptal plevel. Hrbtensko razpel robove sukniča kot sramežljivo netopirjasto perut – Miha je privzdigoval nogó. Vodico stresal. Gledal čez koruzno polje. Brundal *Najin dom bo lectov grad*. Ko je odpel, je onegá zaprl krila. Mu pokazal pet pedi poti do ceste – kličejo ga Kampanelca, po stebliki, lečni proti motnjam v mokrenju.

»Kampanelca?«

»Več ne vem.«

Ksaverij Rutar da se je pri brivcu trkal, kolikanj tenkó so prav za vse, celo za vreme poskrbeli: Naročili sončen, s sapico prevejan dan. Prazničnost bi kmalu zmotil *Jaz Janko Kolar Beštija Velesila Imenovan* – ko je za tepkovec dal zadnjo rašplo in so mu v kjantarice lezli ščurki, je pritovoril z Méngor havbično granato. Jo sred noči podtaknil k tračnicam. Zarjul skoz vas, od ranih žarkov zloščén v koščeno plešo. Vreščal na poplah. V Tolmin odkričal po nagrado – v kléti so ga Bulba, Zajčjibob in Grogl treščili pod strop. Z obšitimi verigami predelali v pohabo: Vrnili se je z berglo. Vsákumur pokazal na krvava lica. V zlomljeno, zazevano čeljust. Postajnemu načelniku zgrgral, ali lahko stori dejanjce, ki bo svet ob njem do binkošti strmel. Železničar je kimal: Kajpada. Primerjal uro. Se obrnil gor, k prihajanju lokomotive. Spačen krik je zbrisal vlakov pisk: Ustavi ga, ustavi ga – hočem izstopiti! Zmedo rdečih štrcev je ogrnil dim. Kolarja Velesilo je prerezalo v Janka pod zatlačenim klobukom – v Beštijo z enim, škrbasto žebljánim čevljem. Drugega je vrglo v grušč. Svet ni ostrmel: Rakev je pocukral z žagovino. Scurkal kri s koles. In Velesilo zbil pri Svetem Mavru v grob.

»Kmalu zmotil: Vlak naj bi, prav ta, pripeljal Miho!«

»Spet je vás uropalo čudaka. Bedni Beštija – pusto bo.«

Nad Sočo so kot listi časopisnega papirja krilili galebi. V mračne pušče grap je spod oblakov legal vijoličast odblesk – pomembnjakar da se je v korak počasi spjeljal s klanca: Mimo njiv z mladinko, zapaberkovano v koloradske hrošče. Spredaj je zavoro tiščal Mihael Štucin, starosta kolesarjev, v izprani majici 1929, bled v bedrih,

divje zgrbljen – ko da se bo sprožil pod nebo. Hilarij Zuza je krmaril topolinček. S poki onečejal zrak: Z okenca je Franc Ksaverij Rutar sipal šopek zvezd na srp in kladivo. Z dlanmi ukazoval ljudem, naj ploskajo – ljudem: Dedu v slamnatem stoliču? Ta je menil, da prihaja ledeničar z lesama sardel. Poloni? Gusarsko prevezico si je zamenjala z rdečo. Mlinarju Mohorcu? Sonce mu je zevalo zvrh zlatih zob – Miha se je grabil za klobuk: Ememe, ememe! Čemerno vstal iz na stežaj odprtih vrat. Učiteljica v zlikani rubaški je spustila glas: Vrisnilo je kot od angelecev pri prvem obhajilu. H grofu se je zgnetlo, ribalo pol ducata tolminskih valptov. Ščipali so mu rokó. *Osti jarej*, se je Miha branil. Kampanelca pa, bingljav pod vrat na dva podbradka: Kar bi morebiti pomenilo – ti, ostani zdrav!

»Pištola je kravato nosil kot obešenčevo vrv.«

»*Osti jarej?*«

»Nebogljjen – kraljiček, Nina, če ga preleti kragulj!«

Ob znojnem lipovem bogovju se je kot lampijon prižigala nozdrvca Karla Čuferja. Tovariš Miha jo je zadovoljno meril: Naš – ta nos! Napihnjen, rdeč! Hmtata, je Karol Čufer sramežljivo prhal. Miha si je snel klobuk. Si delikatno potrepljal lase, česáne v polžka. Z nageljni otrl čelo: Dotokli ste me s hvalnico – mu pa nobeden ni nobene rekel. Dol da gre, v Solkán, kako? Jah, ememe, v Šempeter, skratka? Tja, v nekakšno, pravim, jutrišnjo Gorico skrivšema pogledat, ali pilijo železo ali božji les. Potlej pa naravnost v blatno kopališče, k morju. Se pomračil kot Neptun v oseki: Čakaj – kaj? Se za korak odmaknil. Zmahedral: Namesto dekelce so mu ponujali zgarano trlico v zakmašni ruti, mater padlega s planine Sleme. Franc Ksaverij Rutar jo je rinil predenj za poljub – Miha je zadihal vanj: Ti, odkod? *Ko je taj mladíc?*¹⁶ Lomil vrat, ko da ga liže zubelj na podobi v cerkvi: *Molo arvon ko s osti jako!* Kampanelca se je tolsto tresel v klic evnuha: Kar bi morebiti pomenilo – v zemljo zagrebèn, kot si, ostani!

»Stišalo se je. Razločno sem poslušal svoje misli.«

»*Molo arvon ko?*«

»Da ti ne veš? Viktor Kučma je pri priči zamrmral izpod pesti: Ruščina! Veliko bolj natančno pa – narečje dninarjev, ki v snegu suvajo z vrvmi obakraj Volge gor trgovske ladje!«

»Ah – ga je pripeljal Zuza s topolinčkom?«

»Nina, no! Bleščav pšeničnik roza barve kot jagodov umetni sladoleđ. S srebrikastimi kljukami. Z zastavico na zlat kordon! Zadaj so prišli stražarji v zavajalskem lovskem kroju z gamsjim čopom. Eden, v ličnicah kot goba za šivanke, je nergal: Marántz! Je tu Marántz? Jih razporejal, s prstom štel – bili so, z njim vred, štirje. Vohali med nas kot v mošnjerezce. Žmeril sem. Se spet poskusil vmisliti v razmišljajne ljudi: Ga ljubimo, ga občudujemo? Ga ljubimo, ne občudujemo? Ga občudujemo, ne ljubimo? Pomagaj Bog, ne ljubimo ne občudujemo – robovi jutra so rumenkasto izrisali nebo. Tolažba, up, da bog v Ljubljani nič ne ve, kako razsajajo kaplani po deželi, je kopnel. Zakaj ta smešni bog je bil kot oni – oni on. Otožno ravnovesje src ob Soči je zastokalo pod zadnjo sodbo: Nič, ki nam ga je narobe sreča kronala v oltar za slaboumnega nadangela z gorjačo!«

»Pst – tako si mislil ti! *Pšeničnik?*«

»Lačni plača zanj, je Kučma šepetal, vagon pšenice.«

Potlej da je zrak v graščini vonjal po sidolu. Žveplasta svetloba je klesala strelne line v zid. Zapljunkarice so, tri mastne iskre, brundale krog okrašene žarnice

¹⁶ Kdo je ta mladenič.

– da mu pozdravček s kruhom in s soljo, je Miha spotoma razlagal Krsti Mikulándri, zaudarja po umazanem rokavu pravoslavnega duhovnika: Zakolca se mu, divje ga nakolje zgaga! Kampanelca jemlje zanj na pot njuhalno tabatjero z bikarbono, čajno žličko – stotnik je občudovalno dihal. Miha se mu je smehljaj z zobmi, črnkastimi, polnimi nesnage. Z nohtom precingljal, kot pri trgovcu z inštrumenti, cimbele odlikovanj. Zamahnil: *Hari gasti te i vaijul!* Mikulandra se je stesal v pozor. Kraj dolge mize škripal iz nedeljskih škornjev, kar bi morebiti pomenilo: Tolkel je tujce in jih tudi pregnal – do pólднеva nas je obstreljeval z zagrljenimi cmoki. Nepričakovano vrgel vame par oči ko dve ostrígi s krožnika slabo zabeljenih špagetov: Kdaj bo delavec Kalabrije zakikirikal v punt? Ko bo prišla električna kokoš, *compáre*¹⁷ Miha. Gledala sva se poldrugi hip. Se razumela, Bog v nebesih – se! Pohrkal je: Tako naj zmeraj gre beseda med iskrenimi ljudmi.

»Je Upognjeni Matija molčal?«

»Ni – ga ni bilo. Mu nismo pošte dali za prihod na slavnostni prihod: Zaradi novih morebitnosti v zamiselci št. 3.«

Vse bolj se je brnenje Mihi zlivalo iz gláve dol na jezik. Mlel je nič – to pa široko utemeljeval. Lisast v ustnico, je mahal v muhe, ki so brundale čez pladnje s kavo: Fef, fef! Oko spočil nad Karlom Čuferjem, porezanim od britja. Na Fanfari pod otepom las: Razpoloženje? Kar zadovoljivo, ememe – čeprav na tleh? Ali Tolmin razsipno govori? Fanfara je potonil v smeh zaslúgarjev: Edinole, ko jim koruzni kruh odlomi zob! Zaupam vam, verjamem – ne! Kampanelca, trebuh v srajci se mu je zmečkal pod pas, pa: Kar bi morebiti pomenilo, da moramo prijatelje nadzorovati huje kot sovražnike – zakaj ponajvečkrat so isti! Mihi so razpadli stavki padali z obradka. Kot obšiti gumbi štropotali v mizo: Gospodarji z Idrije, zvrh Soče so sredinci! Čakalci, špekulanti! Napravite iz hribovskih naivnežev napredne reveže! Kdor nima nič, mu boš vse – ocenil sem sijaj njegovega talenta: Meter krog betice!

»Prav. Pomiri se – kaj veličastnega povej o njem.«

»Vleče se kot Julij Cezar v nebesih: Užaljeno. Zaklan.«

»Giusè! Zdaj bom pa jaz ujela šum korakov iz noči!«

»Roke jim rabijo za ploskanje – komú! Za delo ne.«

»Jim?«

Čas da se je sčasoma natrgal kot češarek z ure na kuku.

S stopnic jim je pod pëto škripal žlindrast prah. Mikulandra je zasanjano cvrkútal. Kot kadilnica v hudičevih krempljinah je pred njimi šel pomijast smrad: Karlu Čuferju se je mogočno rigalo. Krdelce zunaj je metalo senčne léve v tla. Učiteljica z rožnato rubaško je pet prstov stisnila v ščepc. Miha je visoko vzdignil pest, ko da bo v šolarje zagnal prgišče novčičev: *Mego donasto kante svoteji!* Kar bi morebiti pomenilo: Jaz donašam dar, pokopavši svoje. Jecnilo je – sama kot v stezàh pred planšarijo, v moškem suknjiču, v obaltnih, blatnih čizmih, rdečkasto prstenih ličnic v ruti kot od bolnih zob, je stala ženska. Gledala kot sred razpokane brvi. Hrípavo so ji dlani zavrele v zrak: Za sina prosim, dajte ga nazaj! Vzeli so ga domobranci – domobranci vi. Lesen bicikel je izdelal! Koš, ki je od Čepována do Gorice držal vódo! Mestni stražnik mu je kupil merico kostanja. Ga v gostilni klical mojster s hribov. Dajte mi ga zdaj nazaj! Trg se je v trenutku lilasto pomračil – golgota. Umite strehe so se ježile, ko da me bodo zakamnále s korci. Miha je nagrebel predse Felicijana Cijána, Rutarja, Fanfaro: Ememe! *Bog tišej zijad to!*

¹⁷ Boter.

Kampanelca je preložil, hladen kot sodnijski hlapec: Kar bi morebiti pomenilo – Bog utišaj zijad to. Zajčjibob in Bulba sta v pošastnih žabjih skokih zrinila siroto za vogal. Letalo je kot s kokoši, kadar z jasnega udari jastreb. Miha si je brez potrebe ščetkal lahki plašč: Vpliv zahoda, ememe? Ni naša trava bolj zelena? Poiskal v zahod: Njihove smeti pa bolj zatohle? Poiskal k nesreči, Bulba ji je pod hrbèt odvrigel izgubljeni čevlji: Mama, ne spominjaj se, pa boš do konca srečna v krogu vnukov – prezirljivo tiho poiskal Pištolo: Plešete, ko da ste v postelji, gospod Peršolja! Blagri tvoje oblasti so razložljivi, razumljivi ne. Zmešnjava je popolna. Kajpak – v zmedah zmag se po navadi vzdignejo najslabši!

»V kakšni postelji, gospod Peršolja?«

»Vame je pridiral gamsji čop: Marántz! Je tu Marántz?«

»V kakšni postelji, Giusè – odkod Peršolja?«

»Nič kot z Mihe. Skoz prav ta ušesa noter. Več ne vem.«

Ljudje so zevali z zamaknjenostjo božjih tepčkov, ko se je iz njih spet skrhnil krik: Melán – v razšitem slamniku, v spodvihanem predpasniku, rumenkasto zobat kot konjska smrt, skakäv. Potrți živci so mu prste gnali kot s harmonike. Roké kraj glave rajale nekakšen ples kosti – ko da bi sadrast pajek v krčih krpal mrežo. Kozje čudno je zagosal. Zmeketal: Si tu, pa on? Je kómu storil božji rop, da ga ni sém o prazniku s teboj med nas? Nedolžen, tih – edini: Dal sem ga urarju v uk. Mojstru so ga vzeli domobranci, domobrance vi. Kje naj mu v božični mrak, tovariš Miha, svečo žgem? Podrl se je na kolena, kot ob grobu sam. Pozvanjal s čelom: V hiši joče iz kleti otrokov angel – kje leži? Usmili se me: Kje? Zračen dan, kot nalašč za nabiranje planinskih rož. Limonasta obroba vzdolž oblaka, belega v črnikatem predivu lastovk. Sonce je razgrelo gručo, zbito v splášen trop. Tu potegnilo solzno črto z vek. Tam ko dežek natreslo v lica mavričnih luskin – mir krog vislic, preden se nategne vrh. Skôro je nekdo zavpil: Marantz! Spod nog je scvrčal prah ko dim z oblitih zubljev. Revnega Melána so kot pijanskega barabo zvelkli za vogal. Bulba je pobral sklatèni slamnik. Mu ga oberoč natolkel do vratu – Melan je šklepetal, se zviral s tal, povaljan kot pajac z ovratnikom iz razcefranih slamnih čipk.

»Sočutje, pozabljivo čustvo – zmeraj zamudi.«

»Ciján je nosil pikast suknič na mehak dragonar.«

»Jah, pomembno. Pištola pa? Ko da o tem nocoj kar nič?«

»Ne pomnim ga. Morda je hodil s palico – ne vem.«

Hinavski par očesnih vrečk da se je zasmehljaj pohlevni zbranosti: Ta zunaj svetli, notri sivi možek, ememe! Na glavo pade, nam s petámi v zraku laže, da stoji! *Brigdinaj jego!* Nemirno zbrani Kampanelca je preлил: Kar bi morebiti pomenilo – brige njegove! Franc Ksaverij Rutar se je, zasopljen, gnal ponujat red. Miha je kot v strelskem jarku stal tik za pšeničnikom: Če ljudstvo zataji prvinski cilj, bo tam potop! Ciján je, mrzel kot hladetina, skomignil: Imamo policajja, ki zmeraj o nikomer nič ne ve, čeprav o njem najraje govori. Saj, ememe, naglavna hiba podeželske oblasti! Dolžnosti daje tistim, ki so jih vse prej kot zmožni kdaj opraviti! V poduk naj bo Tolminu štajerska kokoš: Ni prida pametna, pa pridno nese. Prav – gor s srceti! Naše verige dobro várujejo! Mignil je vozniku, shiranemu v dremez: *Jeno geneie netijo!* Kar bi morebiti pomenilo: Spodneti ga, da bo drvel! Pomahal v zbor nasmrkanih, molčečnih sred osončenega trga, zgnanih kot za pot v turško sužnost: Ememe, dežela krog preroške Soče! Mrtvoudnasta dežela! Izgubila si ponos! Varuj se – grozi nam, da boš kmalu izgubila dušo! Takrat se je, takrat, kot list v brezve-trju, ko v zimskem soncu sam odskoči z vej, odtrgala podoba. V smrtni uri jo bom

nesel prek – da bi me grela, če bo tam ko tu: Trlica v zakmašni ruti, mati padlega s planine Sleme. Mesečnica, komaj ve, kam bi. Nerodno je odšla čez trg, ob drog z uplahnjeno zastavo, za vogal. Ko da bo kómu ponudila kaj. Se tam sklonila – več nisem videl: Miha nam je v róko segal kot skrninast grof. Pozabil, kolikanj mu je bil Karol Čufer že spočetka všeč. Se mu zarežal v nos: *Opio robovs!* Kampanelca je odprl na stežaj. Kot škapulir odložil Mihov plašč na sedež, kar bi morebiti pomenilo – opivši se robavs. Ciján se je kot zvon brez kemblja zlamljal k oknu. Ememe, Tolmin ima kot po navadi čudno srečo: Zmeraj so za vaše bebvosti krivi drugi! Miha se je nasmehljaj kot jar mrlič. Potrkal v ptičji tilnik spredaj: *Bukka koljaj!* Kar bi navsezadnje pomenilo – urno vozi. Pšeničnik je pregazil sinje late senc na klancu. Mlinarju Mohorcu stisnil usta v sončni mrk. Umetniško zatrobil na slovo. Ded, z dlanjo na žametnem kolenu je privzdignil hlače s stolca. Žmeril v prah, ki se je skodral k vrtnim gredam, pikastim od revnih paradiznikov: Hudič, se bodo vse pošasti sparadirale pred našo bajto? Mikulandra je, kot v bron pozabljen, salutiral. Zadnji šel – se za poveljnika spodobi. Tihcema, otožno so v praznino levih, desnih oken, vrat cvrkali zbleščáni škornji. V trg se je pripodil pes. Se močil – zbevsnil v šepast beg.

- »Vsi novi vidci nosijo naočnike, Giusè: Jih Miha ne?«
- »Ker niso zmogli svojih plemičev, so jih použili mihe!«
- »Res? Pri nas je žlahčičev bilo do carja gor – a res?«

Praznični odhod so do večera splakovali v ždiču za gospôdo *Pri Gorenjcu*. Kinkali kot na sedmini. Romali premišljevat pod žarnico v svinjakasti OO. Jožko Stanič, rdeč od bradavic, ko da bi kdo ustrelil vanj granatno jabolko, je Francu Rutarju nagačeval duha z umélnimi stih: Zdaj veš tudi, zadnji gnoj – Pepi Spah je naš heroj! Čufer je, od žganja polžast križem ustnic, spal kot na fotografiji: Felicijan ga je ob vsakem bitju stenske ure dregnil z nohtom, nič. Pil sem, pil, ki nočem piti, ko da bi utapljal nekaj, kar se noče utopiti. Kaj se noče utopiti? Ah, že vem – Karibda.

»Zebe, Nina: Pridi sèm. Ko da mi v glavi bevška pes!«

»Pot je k meni ko do tebe dolga – v oknu je toplo.«

Objemal je kot brodolomec tram. Ji štrenil skoz lase.

Drhtenje jablan pod zameti zvezd – Giuseppe je obstal:

»Ta naša laž, prekuhana iz drobcenih resnic! Ta karneval posmrtnih mask! Lahko trpi življenje, da se ti pripre oko – dovolj pa je trenutek, da spregledaš. Ljubezniva Nina, pametni se menijo tako, da nič ne povedo. Jaz pa nocoj *apertis verbis* dajem vsem na znanje: *Merda fa merda!*«¹⁸

»Giusè! Če hočeš ohraniti glávo, skloni vrat!«

»Edino ti, nemara Bog – drug pa ni slišal.«

»Njih neumnost nama vèndar mesi kruh, Giusè!«

»Vesela nuna mi je rekla: Za naju so nebesa v peklù.«

Pod zlate zlitine noči nad Sočo se je sprožil krik: Gorjupi Vojska z Vojskega. Čudaški Križani. Morda oba. Kdo tretji vmes – vračal se je od Vodivčka kam domov. V zobeh mu je popita pijača pljuskala v povodenj. Spet je na vse grlo, spet, stokal pesem v mrak: *Iz krvi prelite mladih partizanov!*

Nina je poslušala. Oči povesila z iskrivega neba:

»Zvezde, kot rajske ptice padajo iz gnezd! Ah, bo že bolje – za dobro pa ne vem: Svet je vsepovsod samo Tolmin.«

¹⁸ Odprtih besedi (naravnost): Govno dela govno.

Sviloprejkaste meglice so se z reko zlivale z bregov.

»Le Soča – ena je. Ta modro, resno nasmehljana voda.«

Hribi so bili kot konjske grive, razčesane z luno.

Veter je zeleno mršil žitna jezerca kraj Soče.

Lucija je prodala rakevci za angelca – šla trdega, steklenega obraza dol skoz prazno vas. Čez most: Iz prašnega bršljana se je, skalnat, grbil v bršljan. Vlak je daleč onkraj ropotal počasi kot volovska vprega. V svetlem, rdečkasto ubranem jutru je na bregu mrgolelo v kolobar. Giuseppe je, pobit, obláten, trl dlan. Ji vse povedal z vnetimi očmi. Pred krpo pomečkane trave zajecjljal. Razširil spraskane roké:

»Kot meni filozof: Zobje narave ne delajo izjem.«

Trupli sta ležali pod orehom. V zbrncani, s prameni ščavja, rose, korenin prekrti groblji. Timošenkov cekar je kot križ na gori metal senco prek pohojenih krtin. Nekdo je snel s pasu kriváč: Srebrno bela barva lic je že vabila muhe. Se vrnil z listoma lapuha, da bi ju pokril – ju ni. Opletal je, ko da ponuja šop zelenkastih pahljač. Luciji se je trgalo ko tiha kletev v nerazločen, mračen vzdih:

»Podoba klavrne popolnosti življenja – sklenjen krog!«

Pokrižala je Kramarjevo Pupo. Ji za hip še dala gledati naravnost v sonce, ki se je vozilo skoz oblake kot prijazen zmaj. Deklici zatisnila oči, ko da utrinja dogorelo svečo na božičnem drevcu. Žalostno užaljeno klečala, s Pupinimi prstki v rokah – Skrtov Mundi je prilezel krog otrok. Potrkal Ficarotti pod komolec, ali ve, kaj skriva Timošenkov cekar. Ker ne ve, naj gre pogledat. Mu z naškóljčene pesti zašepetal, kako Pištolo daje od spomladi sém potreba – hodi na pogrebe govorit. Vsakokrat začne, pri moškem nič drugače kot pri ženski: Spet se podrl nam hrast, v listnato krono močan!

»To smrt, ovito v nekaj skupnega, v ljubezen do mrličkov, bi s primernimi besedami pri Svetem Mavru izkoristili za jutrišnje življenje! Pravzaprav – ne vem, ne vem: Do črnega Klinkoninega jezuščka je delanje otrok iz vseh vetrov bilo na videz kar napredno!«

Vrgel je poldrugi prst h klobuku. Se potegnil gor, skoz plitev drevored odcevilih papeževih sveč – v ponižno zbranost je zasekal žarko beli klic galeba z Idrije. Lucija je prekrila s palčnim križcem usteca na Timošenku. Sinje madeže vrh ličnic. Nizko čelce, zgubano v zadirčnost, ker se je končalo, kot ni prav. Odbrala udrti, rožnovenski starkin glas:

»Tako je rad kot pri procesijah vsakogar pozdravljaj!«

Drugi, vlažen glas, Mohorčev – ko da si je brisal nos:

»Pa kimal, hitel! Se smehljaj. Predvsem pa: Hitel!«

Prikorakal da je s cekarjem, napolnjenim z zdrobljenimi kolački, z mosta sém, od strica korporala. Črnc je potonil skoz razkošni, velikanski šotor z linami na medeninast gumb. Timošenko, resen, zbran, pod admiralsko čakico iz časopisnega papirja, je zavijal k prvi hiši – Kramarjeva Pupa je med igro priletela v rožni grm nad strmino. Ga prebila. Potožila kot kozliček v zadregi. V ostrem loku omahnila v reko: Soča jo je stisnila kot kača ptičko – jo požrla. Za Pupo je ostal le sončni madež, s penami obšit. In za prgišče razmetanih cvetnih listov. Timošenko je zazeval, zlesnel. Pahnil cekar čez komolec – mislil je, da bo dovolj, če bo preplezal zid, zamižal. Se tesno prijel za nos. Skočil z mosta daleč v globino. Kar se da dovolj: Končalo se bo, kot je prav. Ga je že videl, Timošenko, ki je koga zvelkel za lase na suho. Ga kot zmočeno podganico zanesel k razkričani mami.

»Plavati je znal, otrok – plavati kot maček v vreči!«

V stišano, razkosano besedovanje je stopila Naja z rjavkasto prteno rjuho. Kraj stezè sta rakevci z odpahnjenim pokrovom zevali kot štiri cinasta koritca – Soča je v skalnatih, globoko izgledanih nečkah prežala kot potuhnjena žival.

Mohorcju je debela solza kapala na kratke žarke z zob:

»Sem ji že rekel, njej tu: Hitro je hitro prehitro!«

»Vsa naša hudobija je prišla, Mohorec, na površje.«

»Kaj? Čigava naša? Kam? Le – hitro je hitro prehitro!«

Lucija se je oprijela mlinarja. Se z muko vzdignila:

»Potrebo čutim, da povem, kot sem.«

Ogledala se je. S kazalcem ukazála Naji, naj vendar pogrne – z Nino Svjatopolkovno sta brez besed, kot za pogrebom šli do klopc pred vrati v Sveti Maver. Dihali v korak, počivali: Pod šibastim bezgòm tik za mrtvašnico je klečal Kramar v brambovskem, razjedenem klobuku. K tlom prislanjal pol lopate in poldrugi kramp: Ko je razmeril svoj pritlehni šir in dalj za Pupo, je odšel pod breg, pokleknil. Spet odmeril kos lopate, kramp – si božal brke, pljunil. Vrgel suknjič na sosednji grob. Zakopal z ihto v gruščasto, z blagoslovljenimi kostmi podprto njivo, zlomljen v škornje iz na pol razpadlega, grobo pokrpanega usnja.

Nina je iskala v plahi ples rumenih sabeljc na žalujki:

»Ded je Franico nagnal po korporalove kolačke. Skače po rokàh. Zapiska v jok: Preživel bi še dva – zadnjega nikdàr!«

Lucija je poslušala odsekane, hreščave krampove udarce:

»Šla sta dlje, kot se jih kdaj pod zimo lahko spomniš.«

»Debla tam – Lucija! Potemnela so!«

»Ah, potemnela, Nina, no! Bo blizu, daleč krog Boga mongolski angelček za naju prosil? Mu bo Marija mignila na pot, ko bo v rdečkasto podšitem plašču letala prek Bovca sèm skoz jasno noč – kdaj se bo Bog do pijanega napil človeških solz? Kdaj zemlja tam najedla nas, nadevanih s trpljenjem? Po pameti povej – čeprav ne pravim šal, sem smešna. Ali pa pusti, naj molčim.«

Zelena trava dolgih polj ob Soči je srebrila dan.

Kot grahast konj se je oblak pognal v nebo – zdaj z vihrom, kmalu z repom zbrisal luno.

Srečko je izsrkal čutaro studenčnice. Posodo vrgel Zuzi v nemški telečnjak – topolinček je odlezel kot oklep močvirske želve. Zrak zvrh njiv je širil vonj po kmečkih, delovnih rokàh. Spustil se je s travnika poprek, Z očmi odrival sence skoz Tolmin, kraj smešnih strešnih stolpkov v ozkih, zasmetenih ulicah. Ob zubeljcih magnolije prišel na trg – preveč medvedov na preozkem odru. Videl jih je na klopah, v pikicah krilatih mravelj pod laterno na izvesku *Pri Gorenjcu*: Zakristija lipovih cerkljanskih krink, povzdignjenih v večvrednost – nič, ki je zamenjal sleherni doslejšnji nič. V Fanfarovih občasnih mukanjih ujel pogovor dveh, treh, prepirljiv, kot v dvoboju:

»Domobranec mu je s popkarjem urezal zvezdo v čelo!«

Franc Ksaverij Rutar se je, top, zaripel, zibal vnic:

»A srpa, kladiva pa ne? Kako zdaj to? A samó zvezdo?«

Hotel je iz mraka v mrak, skoz kislí vonj po slabem vinu, ko ga je v saharinast smeh tenko zazankal Felicijan Ciján – obilen, z mravljami na znojnem čelu, preširok za stol:

»Naš domobranček, naš trgovčkov sin! Kaj pa je spet?«

»Ah, Felicijan, veseloigra s petjem.«

»Ne! A da? S stréljanjem?«

»Z večernim petjem ptic v vejah.«

S pestjo v žepu, prazen kot izropana blagajna, je Felicijanu vračal smeh v smeh – čutil je, kako mu vdira v suknjič, v hlače. Krog in krog so spod žlebov okna zevala na trg, tam temna, tu oranžna, od zatohlosti vsako na stežaj. Olikan starček, zguban v ustnicah, svetniški, ker je kot avstrijski ujetnik sred Ukrajine kahal boljševiskom golaž, je miže zakrilil, ko je Čufer vanj zgrmel skoz nos:

»Človek ne živi samo, pa mir besed, Ciril, od kruha!«

Z bojazljivo drznostjo potolkel zviška proti Karlu:

»Pač – vendar v Rusiji, kjer je kruha kar se da ojoj!«

Če bi neumnost včasih zaboleta, je pomislil, bi tod cvílilo kot izza vrat v pekél. Pa zdrevenel: Izpod oboka se je stresla drobna gneča kril, poletno vzfrfotanih, zahihitanih. Odrezal se je izpred Cijana. Mimo sodčka s pivom – čudno je spominjal na merjaščka, ki se moči v vrč. Pohitel gor, ko da se lomi v rebrih: Sončka! V hlačah, v srajci brez ovratnika, v rjavi ruti krog vratu! Ovita v smeh deklet, med njimi zadnja, tri korake stran – dohitel jo je pri cerkveni zeleniki: Ubog, neznansko grd, nekam kozav obrazek se je vzdignil vanj kot za pomoč. Obstal je, klecnil. Vrisnil v bebast smeh. Pomigal k cerkvi: Luna je odbila rob zvonika, se čez hrib razlila v medeninast sij.

Z móstovža se je molče napenjal pes, podoben kupu krp.

Škrtnil je z zobmi. Začutil vrh jezika peskast prah.

Če bi mu kdo nastavil samokres na tilnik, bi prikimal.

Psiček – hrípál je ko trobeljca v starinskem fordu.

Vračal se je krog vrto, naphanih z ribezljem. Iz misli gnal ponižani obraz, ki se mu je zapustil v žalost – Felicijan, Fanfara, kdo še je polóvil štiri kmete. Jih *odpremil* za Ferdrenk, v to letovišče za sanjarje na Kočevskem, kamen tolč. Prvi se je znebil stavka: Zdaj že vidimo, kam Soča teče! Drugi: Zadnje dni mi je docela jasno. Le razumem bolj težko. Tretji: Ne vemo, kaj hočemo. Vemo vsaj, česa ne. Četrti: Govedino so dali na živilske karte – slovenskega mesa pa ne!

V tolminsko smetano da zdaj tli marš nekakšnih borcev.

Odpadniki so si zamislili celó približen dnevni red:

1) Geslo (kot v letu dedov, 1713): Smetana – smeti!

2) Kratek, tihcema povedan govor (osnutek): Oj ti, kosa – boš na vekomaj kosila travo? Kam gineva siromašno, klavarno življenje. Če bo šlo tako naprej, nas bo za božič zlodej vzél. Pasji časi – brez svobode lajanja. Župan ima vse v ritónji (polni), tajniki vse v piskru (praznem). Od vsakovrstnih valptov je Tolmin preveč neslanega zaužil. Usmilite se ga – vrnite ga Tolmincem: Zgodovina vas bo dała v pozlačen okvir.

3) Zborno, hitro scanje v vrata oblasti (ob zvokih puntarske harmonike na gumb? Zdajšnji predlog: *Nabrusimo kose*).

4) Vsak naj si po stèzah reši dušo. Glavi pa ni pomoči.

Pištoła je nogé premikal z muko – kot klafrska polena.

V Cijana trgal z lista kot z marjetice oslovske uhlje:

»Švejč, nedolžen, telebanast zunaj, ta papir – notri pa krvav! V družbi s pametjo, moj dragi, nisem nikdar sam!«

Večerna pesem rdečih gor krog Soče je zamirala.

Srečko je ko tat potihoma odprl k Sončki.

Vrnil ključ v obroček na karminastem usnjenem srcu: Izba je zadahnjeno dišala

po borovcu. Pod se je kot vlažen konjski koc sovražno grbil vanj. Pritlehno, tuje mu je spotoma postalo vse. Pa je v prostoru krog in krog za hip vstal šepet: Imam te rada! Kar je dobrega v tebi – kar slabega, seveda ne! Se pravi, je takrat v prepletu smeha poiskal skoz mrak: Imaš me ko tolminski sir – brez luknjic! Nežen prah, podoben mokici na češpljah, je zagrnil Devetakov avtobus 1911 pred jutranjo potjo s fotografije v Bovec. Sédel je na stol, svoj čas domač, nocoj pa kot s podstrešja na sodniji. Gledal – ko da bi ga kdo pogledal: Mesec je zlatil v omet lok Sončkinega nagega hrbtà. Planil je – dlani so se mu priznojile v zid. Kot s kajfežem je zunaj noč ugašala pregrete glave. Jih podila s trga spat.

Pogrebno je zavelo po uvelih aspidistrah.

Tenke zágozde rac mlakaric so v trojkah rezale nebo.

Spominov je kot pen v pljusku – spomniti se ni ničesar.

Laha véeraj, zoprna, capinska cirkusanta, pač.

Padel je poprek na posteljo. Zatipal kraj blazine amulet: Srebrno uharico s kljuncem iz obrušene koralde. Čopasto, kitajsko stisnjenih oči – čemu ga Sončka ni odnesla krog vratu nizdol v odročni svet? Ga je nemara pozabila meni v pomagáj? Vrgel ga je na trinogo mizico, posuto z lističjem osute vrtnice: V steklenem vrčku je strohnela v mumijo.

Toliko je teh spominov – spomniti se ni ničesar?

Podporočnik Rok Koščak, znan kot Rak Koščak: Ujel da ju je v gostem jelševem nasadu. Z brkci sta mulila blesk marjetic z jase, zadnjico napenjala v zaton – tako da se z uspehom skriva poljski kunec. Prvi je pomahedral v nepremočljivem plašču, modrijan z okroglimi naočniki, čez briti tilnik zvezanimi s trikolórno vrvco iz pomarančnih mrež. V hrbtnem žepu je tovoril svečo s čudežnostmi svetega Antona Padovanca v barvah. Drugi, v hrapasti volneni jopi, v ožebljánih škornjih, debelušast, skuštran, je položeno, temno globoko žmeril – za katerokoli žensko pač enkratno doživetje: Žensk pa daleč križem grap nikjer. Prvi, je stoje počasi pisal Rak Koščak, Dante Cappelozza. Drugi, praskal se je kot ščenè od bolh, na panju ždel z obradkom vrh kolena, sitno stokal, se je nagnil podporočniku v pero:

»Cacio De Formaggio, dvakrat g – bo šlo, gospod?«

Koščakova ledena zaničljivost ga je vrgla v tla.

»Bi rekel, z dovoljenjem: Naredila sva napako.«

»Ah – ne bosta je več ponovila.«

»Nikdar! Nak, ne bova! Hvala: Ste zapisáli dvojni g?«

Ostanki dneva so v podolgastih, ožarjenih pramencih potonili vrh Vodéla v Mrzli vrh, ko je Koščak poklical Srečka, naj se prelevi v raztrganca: Grdo preveč smrdi po nenavadnem – rad bi zanesljivo pričevanje, ali sta pajaca res, kar trdita. S priprtih vrat se je iz izbe šumno kisal vonj po sprenevedavosti. Srečko je, razmršen, v sivem suknjiču z odparanim ovratnikom, na boso zasajen v plesnive grenadirske čevlje brez vrčic, kadil pod oknom na koničasto skovane lilije. Podporočnik je, razpet, prihajal v tihih sunkih. Meril Srečka, ne da bi glavé obrnil. Odrezav, požgal pol *partizana*. Ga zmečkal v pepelnik. Vsakokrat otrl prst ob dlan:

»Ni dobro, ni – da spet imate ravno mene tu!«

Se vračal, nizek, zgrbljen v stran, kot pod bremenom.

Srečko je zaslutil: Onima se bo nepopravljivo zalomilo.

Vedel je za Rab – ubili da so mu nekoga, z lakoto.

Iz naslonjača z zlomljeno nožico se je zbujal Bulba:

»Dvakrat škoda sleherne klofute, ki bi mimo šla!«

Delal se je blag večer s prijazno hostijo lune v vejah.

Srečko je tjavdan prisluhnil – Dante Cappelozza je pol pihal, pol brbral

v Koščakova dratena, zmeraj spet enaka vprašanja. Zviral se je kot postrv s trnka: Že Mojzesova izgubljena tablica, odstavek tri, pozna brezgrešni, sedem let po Kristusovem križanju ponajvečkrat v judejskih templjih obravnavani čisti zločin! Obdolženec, od biča pijan, molči – veliko ve. Na prvi ranocelnikov pogled pa: Nič ne ve, dokaz pokrijte, ploha bo! Pripeljejo sodniškega pripravnika v bradici kot iz korenčkove solate. Stražnik mu pomore iz koleslja: Vidim, šepa. Kdo da šepa – tudi poglavitno ni. Dokaz odkrijte, reče stražnik, s petelinjim perjem na klobuku kot kokoš. Dokaz pokrijte, zeva bledi oficial v bradici, postranski sin škofa Cirijaka, našega dobrega, čeravno rajnkega očeta: Ploh do svetega redovnika Gonzalesa ne bo. Povedal sem vam enkrat več, kot bi po domoljubnih merah smel, gospod! Zakaj ni grše grešnih mimo njih, ki nič ne povedo zato, ker domišljavo menijo, da bi povedali premalo! Jaz pa – Srečko se je spet odmaknil blebetanju v izbi: Vrinili so ju prek meje, da bi šla iz krčme h krčmi osvinjat predvsem stranišča. Po priložnostni presoji pa tako rekoč vse. Deželo bi pred morebitnim tujcem zapackali. Zamajali kot segnit modrostni zob. Do vekomaj zaprli v srednji vek.

»Hkratni cilj: Z marljivo mujo bosti domorodce v punt!«

»Kdo je prišel na to nečedno misel?«

»General z monoklom, Luccellin – pod levo veko slep.«

»Je že precej dvojic prebredlo Sočo?«

»Sva poskus – predhodnica: Za nama pa potop!«

»Če bi se kajpak temeljito izkazala?«

»Ko bi se – besedi brž izluščite pomen.«

»Kako je general prišel na to nečedno misel?«

»Maja 45 je, odet v dimnikarja, zviška preštudiral vaše v Trstu: 1. četa je plesala kolo, 2. pa počepala k tramvajskim tračnicam, da bi s priskutnostjo čimprej ponižala v mestjanih sredozemskega duha. Privozi tramvaj, brž obrne položaj: 1. četa je počepala k poniževanju, 2. pa plesala kolo.«

»Dvakrat c, dvojni l, gospod – Luccellin.«

»Pa ko je spet prizvonil tramvaj?«

»Vse kot prej! Kot na povelje: Vendar – brez povelja.«

Srečko je kadil. Železne lilije v oknu je osula noč.

»Bi zadnjič vprašal: Kaj sta pravzaprav – povedala?«

Začuden stok se je kot vrveca odvil iz De Formaggia.

Cappelozza je prešteval prste: Psalter svetega Dominika poznate nič manj čedno kakor jaz. Na listu osem Jona blagoslavlja ribo, ki ga je izrigala – čeprav požrla: Zločin je čist kot prt po žehti, če zločina ni! Nedolžnih rok sva skoz naravo stikala domov, ko ste naperjeno zarjuli kot v sovražnika! Pa sva bežala generalu kvečjemu poročat, kaj sva videla: Da tod ni kaj. Da škoda časa. Da delate povsod neprimerljivo bolj razkošno, kot bi mi! Primer: Občinska vas Tolmin, ta raj za ščurke. Breja od padgan, tolikšnih kot znošena copata – tu ni torej kaj. V krčmi blizu cerkve, zunaj veličastni, notri greh, je na straniščih kot ob Tiberi v pasjih dneh. Ker nisva mogla ne drugače ne drugam opolnoči, sva pognojila oleandrčke v čebrih: Bog pred oknom je pogledal stran, Lenin vrh stopnic, sumničav, podme. V spalnici odprla vodo – siknilo je kot beneški ognjemet! Počilo Formaggio v usta masten pesek, nogavično luknjo, rjast zdrob. Vame pa šestnajst primerkov nevsakdanje zdrizastega, zanimivega, hipermanganastega, po hrbtu kosmatega mrčeska. Občutljivec bi nemara hlipnil. Kaj vem, vrisnil – nisva smela! Pet živinic sem zaprl v škatlico za bobke proti kašlju, da bi jih pretihotapil h generalu. Škatlico zapravil: V trnju se mi je natrgal žep.

Rak Koščak je nenavzoče, hripavo, zobato pomrmral:

»Zdrizastega? Po hrbtù kosmatega? Mrčeska? Je to vse?«

»Oh, ne, gospod! Oh, ne – vsegà še na Kitajskem ni!«

Vstal, ko da bo v Cappelozzo vrnil težko mizo:

»Prav. Ob zori vaju bomo dali čez – na svidenje.«

Formaggiov vrisk osvobojenosti je hrupno zbudil Bulbo:

»*Siamo un popolo di santi, di poeti, di navigatori!*«

Podporočnik se je v mračnem sunku vrnil s praga, tih:

»*E di canaglie.*«¹⁹

Odkorakal, ko da s krampom lomi predse, z vrat in dol.

Cappelozza je zapihal v molk, premešan z mesečino:

»Podpolkovnik – pa tolikanj pritlikav govora!«

S črnih lilij je mehko dišalo po sušenem senu.

Cappelozzi je obradek padal v suknjo. Vzdignil je oči:

»Slab začetek, Cacio – redkokdaj pomeni dober konec.«

Bulba je kot zdéhava, krmežljasta usodica poraslih lic, prtena srajca mu je pobegnila spod pasu, odkrila dojkast popek v svaljku dlak, zapolnil vhod. Mižal – grabil v desni, v bočni, v levi žep: Drugega ob drugega pripel s karabinjerskimi lisicami. Zakrehal v Srečka, ga prirnil zraven. Pikasto blazinico zravnal čez naslanjač – samokres je nosil za hrbtòm kot kosec oslo. S kamnatih stopnic globoko dol jim je rabila žarnica v kozjih bradicah iz pajčevin. V zadah po zelju je kot navček smešno potrkaval ključ – z okenca se je zardéčil mesec. Barval večšo v ihtast ples metulja smrtoglavca.

Srečko je zaždel. Se skrčil s pograda. Z ometa črkoval:

Prekleti Lah mi je 1929. speljal Mico – na dan, Slovan!

Grenčinast, kanji v kljun z okroglimi naočniki, je Cappelozza preudarno pihal

– De Formaggio je zaškripal z desk:

»Ta hip večerja krogla zemeljska sardone! Midva pa?«

Dante je položil prst čez usta. Ga zakljukal v Srečka:

»Vi – da prav ta hip večerjajo sardelice? Hej, ti!«

Srečko je s kazalcem zbrano stikal v orjaveli belež:

Kdor za domovino mre, živel je dovolj, 1942!

Cacio se je, tacast v nogàh kot prepeličar, stegnil:

»Nič. Presukanec tam *non capisce un'acca*²⁰ – Nemec je.«

»Oj, knez oblačnega vesolja! Kerubina sva, le z eno repetnico: Pa većinoma frfrava v paru – zamašen v uho! Nič.«

Srečko je v ubogih čizmih prekrizaril klet. Obstal kraj križa v oknu: Mlačen veter je pognal meglico. Rože so šumele k zvezdam. Se jim voljno klanjale. Se zleknil – De Formaggio mu je z opičjimi mrdami na mäh prijazno mahnil, razsmejan:

»Iz vsake puške naj te krogla dohiti, bedak!«

Srečko mu je vrnil truden, blag nasmeh. Z dlanmi podprl glávo – Dante si je do naočnikov zategnil pomečkan klobuček. Čez obraz pogrnil smrkast robec. Zamrmral kot oživel mrlič:

»Mi niso vzeli ne tobaka ne žveplenk – čudno.«

Čas je dolgočasno plaval z ure k uram zvrh zvonika.

Tik polnoči je Cacio sédel, siv v zobe od vešč iz lin:

¹⁹ Smo narod svetnikov, pesnikov, pomorščakov. In barab.

²⁰ Ne razume nič.

»Da ujetnika zvežejo na truplo, preden ga zakoljejo?«

»Še niso videti tako. Čeprav sem slišal, da cvrejo bedrca dojenčkov. In pletejo rogoznice iz ženskih kož – odvrnil sem: Preveč grmenja, general, ni vsakič že preveč dežja.«

»Če se morilci morajo roditi, naj! Samo – brez rok!«

»Človek se ne sme predati žalosti. Ah, lahko noč.«

»Se ne predajam! Sem vojak! Samo spominjam se je!«

Srečko je tjavdan zadremal: Ko da ga previjajo v rjuho. Rinejo skoz okno. Nosijo pod jablanami, oteženimi z rumenimi lampijoni – Sončka se je sončila kraj vrb v tihi zaplati zelene mesečine. Vstala s peska, naga kot prikazen. Ne, k vrtincu ne, je z grozo kriknil. Cepetal v vlažni rjuhi: Soča je pošast z verigo zob iz pen po luskastem hrbtu! Sončka je vrh skale vrgla rôke v križ. Kot srečen angel strmoglavila v temò, poraslo z mahom pljuskov in curljanj – Cacio je tacial od vedra v kotu. S kletvijo zatikal gumbje v gumbnico. Se spačil v Srečkove oči na pogradu. Veselo mahnil: Iz vsake puške naj te krogla dohiti, bedak! Spet so ga previjali v mokro rjuho. Ga spod okna nesli pod lampijoni, k Soči – mrli so, ko da se v hribih dela dan. Kdo je na vogalu spotoma odpiral star dežnik? Drug mu je s kolesa nemo kričal, naj zapre, ker so Tolmincem prepovedali o praznikih razpenjati sred cest šotore.

»Cappellozza – kot vojni bobni znaš utišati ljudi!«

»Brezzobe grožnje: Ne vedo, kdo sva. Tvoj Nemeč – spi?«

»Mhm! Bil si v semenišču, veš – bi se ustrašil smrti?«

»Manj, kot sem se z materjo, z očetom kdaj že rojstva.«

»Hah, poglej: *Un bel cazzo fa fiorir la donna! 1931.*«²¹

»V deželi šepavcev vsakdo misli, da koraka. No, zaspi.«

»Je vetrc ali netopir? Morda so dihci naših prednikov?«

Momljala sta kot iz opitih sanj. Se zvirala v odeje.

»Mi – nismo dobili vojne. Ti – niso dobili mira!«

»Prst na usta, Cacio: Jutri. Pa vse doklèr bova še tu.«

»Jutri, Dante! Zmeraj, do dòkler bova tu! Na usta!«

Cappellozza je odpihnil robec. Zamečkal klobuček v žep. Otrpnil – Bulba, počesan, obrit, v razpeti škotski srajci na rezljane gumbke, ju je vklenil v burklaste lisice. De Formaggio, lisast v lica od razpokanega zglavja, je poskočil:

»Zajtrk! Hočem zajtrk! Ali zajtrk ali – jaz nikamor!«

Zgrabil Srečka. Mu prijateljsko vihtel roko. Ga z vlekel k vratom. Se namrdnil, ko da mu bo z žlico zaključeval v oko:

»Iz vsake puške naj te krogla dohiti, bedak!«

Srečku je iz hlačnih žepov zadišalo po plesnivi slami.

Cappellozza si je gladil laket. Gledal kot užaljen pes:

»Če govoriš, naj bo beseda lepša ko tvoj molk.«

»Pusti me dihati – prekleto, Dante! Pusti me dihati!«

Nasad pred oknom je prikupno podivjal. Jablane so s sivimi vejami bičale obakraj v grintast zid. Žarnica pod senčnikom kot pločevinast slamnik je v širokih sunkih plala krog dvorišča mrak. Z mrzlih dimnikov se je do dimnikov razpenjalo pol harlekinsko zvezdnatega, pol oblačnega neba – Rak Koščak je pod obokom otrepljal pepel na cigareti. Mirno rekel, da bo zajtrk spotoma, v obcestni, ampak veličastni krčmi.

»Ne verjamem, ne verjamem! Jaz – nikomur ne verjamem!«

²¹ Čeden ud pripravi žensko v cvet.

Cappellosza se je lomil v zasopihano ponižnost: Z vkovano roko prek pasu – kot od želodčnih krčev. Zgnetli so se v toponos, pritlikav tovornjak rumenih, s kaveljci zaprtih vrat. Pištola je sameval pod klobukom na povešene, ohlapne krajevce. Razkazoval življenjsko naveličanost. Hilarij Zuza je umetelno dodajal, rezko krajšal plin, ko da preskuša ohripel harmonij. Rak Koščak, zmehčan v očeh, kot žlahtna zver napet kraj ust, je poravnal rumenkast koc Pištoli čez kolena. Kašljal v kapo, stal – vstopil zadnji.

Potlej da so zropotali po razvoženi, previsni cesti vkreber. Tik orehov, pod požganimi seniki. Iz ovinka mimo skal k ovinku. V strmo senožet, popikano z granatnimi lijaki prve vojne. Ptiči so sprhutnili. Vsenaokrog zapeli v zbor – da je spominjala, ta senožet, na lep obraz v soju petrolejke, razoran od črnih koz. Pod bukvami so se potuhnjeno plazili jarki, zameteni z listjem, s krpami robide. Ograjeni s prsobranom iz na hitrico skrbno zloženih kamnov. Cappellosza da je, skrivljen, suh, debelo bolščal. Spet in spet ponujal naokrog naočnike. Oglatih ustnic pihal Caciu kot od bolnega srca:

»Najini duši – bosta še kdaj našli v najino telo?«

Kot slepca sta zagrebala v grobljo. Grobu pretacala dno. Legla z nosom v hladni vonj rastlin. Drug drugemu ob nogavice. Se pokrila s Cappellozzovim nepremočljivim plaščem. Rak Koščak ju je v križkraž pogloboslovil s strojnico, do zadnjega naboja. Bulba z Grogлом pa podrl čeznju prsobran.

Odmev da je prek Soče dolgo trgal v klice prvih rac.

V meglicah spodaj so rumeno vstajala koruzna polja.

Potlej pa so z orošenih jas odšli nabirat gobe.